

ISSN 1300-4689

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

YIL:39

SAYI:465

EYLÜL 2016

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü

Ömer BÜYÜKBAŞ

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Dr. Ahmet KAYASANDIK

HAKEM HEYETİ

Av. Nevzat TÜRKTEK (Erciyes Dergisi Emektarı)

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Necmettin Erbakan Ü)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Eskişehir Osmangazi Ü)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü)

Prof. Dr. Kemal GÖDE (S. Demirel Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Erciyes Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa SEVER (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Kudret ALTUN (Erciyes Üniversitesi)

Dr. Ahmet KAYASANDIK (Abdullah Gül Üniversitesi)

Mehmet ÇAYIRDAĞ (Erciyes Üniversitesinden Emekli)

Yaşar ELDEN (Erciyes Üniversitesi)

Yazışma Adresi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ

Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı

Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8

38010 Kocasinan/KAYSERİ

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com

erciyesdergisi@myynet.com

alimgercel@myynet.com

İÇİNDEKİLER

SAYFA

Azerbaycan ve Türkiye’de Âşıklık Geleneğini

Konu Alan Bir Fıkra ve Fıkramsı Atasözleri

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN.....1

Türkiye’ m (Şiir)

Osman BAŞ.....4

Kıbrıs Barış Harekâtının 42. Yıldönümü

Prof. Dr. Mustafa KESKİN.....5

Rengarenk Çiçek Açtı (Şiir)

Halil GÜLEL.....7

Yalvaç’ta Ahilik Kültürünün Günümüzdeki İzleri

Prof. Dr. Kemal GÖDE.....8

Anadolu’da Bir Düşün: Hamzalı Köy Örneği

Prof. Dr. Saadettin Yağmur GÖMEÇ.....12

Balkanlarda Hıristiyan Türkler: Gagauzlar

Yrd. Doç. Dr. Serap TOPRAK.....15

Selçuklu Ailesinde İktidar Hakkından Doğan Bölünmeler

Arş. Gör. Dr. Hasan TAŞKIRAN.....20

Zavallı (Şiir)

Mehmet NACAR.....24

Trabzon’da Yaşayan, Kemeçe Çalgı Bakım ve

Onarım Ustaları

Öğr. Gör. Dr. Sonat SEYHAN.....25

Türküm Ayağa Durdu... (Şiir)

Mülkedar NADİR.....28

Darbe ve Halk

Muhsin BOZKURT.....29

Ev Alırken (Hikâye)

Nail UYAR.....30

Mukaddes Geceler (Şiir)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN.....33

Âşık Paşa (Şiir)

Zübeyde GÖKBULUT.....33

Fiyat Tarifesi (KDV dâhil)

Sayısı: 10 TL

Yıllık abone bedeli: 90 TL

Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 120 TL

Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar

Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.

Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.

Havaleleriniz için posta çeki hesabı: Âlim Gerçel, 116866

Baskı

Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.

Oymaağaç Mah. 5067. Sok. Nu.: 4-C Mobilyakent Kocasinan/KAYSERİ

Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54

www.gecityayinevi.com E-posta: gecitmatbaacilik@hotmail.com

YIL: 39 ★ SAYI: 465 ★ EYLÜL, 2016

**AZERBAJCAN VE TÜRKİYE'DE ÂŞIKLIK GELENEĞİNİ KONU ALAN
BİR FIKRA VE FIKRAMSI ATASÖZLERİ**

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN

Gülerken düşünme diye tanımlayabileceğimiz fıkra türü kısa, nesir ve soru-cevap şeklindeki anlatım özellikleriyle diğer türlerden kolaylıkla ayrılabilir. Geçmişten günümüze önce sözlü daha sonra yazılı kültür ortamında yer bulan fıkralar her zaman, her mekânda anlatılabilir. Günlük hayatın hemen her anında iki kişinin bir araya gelmesiyle anlatılan fıkralar daha çok temel bir tip etrafında oluşur ki buna da fıkra tipi denilmektedir.

Başlangıcı Hun Türklerine kadar inen âşıklık geleneğinin değişmeyen anlatılarından biri de fıkralardır. Dinleyicinin dikkati dağıldığında veya âşık yorulduğunda, bir olayı daha unutulmaz kılmak için sık sık fıkra türüne başvurulduğunu ya-
kından bilmekteyiz.

Konu, daha önce meslektaşımız Esmâ Şimşek tarafından (Şimşek 1993: 16-20) makale boyutunda değerlendirilmiştir. Biz bu çalışmamızda Şimşek'in ele aldığı konulardan ziyade Azerbaycan ve Türkiye'de anonim veya bir âşığa bağlanarak anlatılan fıkra metnini ele alacağız.

Eğer icra edilen *Âşıklar Bayramı*'ndan birini baştan sona takip edersek hemen hemen her saz şairinin *Nasrettin Hoca*, *Bektaşî*, *Temel*, *Köylü*, *Yörük* fıkralarından örnekler sunarak anlatmak istediklerini dinleyicilerine daha iyi aktarma imkânı bulmanın yanı sıra dinlenme ve daha kolay mesaj verme imkânını elde etmiş olduğunu görürüz.

XIX. yüzyıldan bu yana; Bayburtlu Zihni (Sakaoğlu 1988: 69-73), Develili Seyranî (Kasır 1984: 16-19), Deliktaşlı Ruhsatî (Kaya 2011: 45-48), Narmanlı Sümmanî (Erkal 1998: 49-53), Sivrialanlı Âşık Veysel (Alptekin 2011: 98-104; Kaya 2004: 23-40) hakkında hazırlanan kitaplarda fıkra, menkıbe, hatıra türünden anlatımlara rastlandığını da hatırlatmak isteriz.

İşte bu yazımızda iki âşığın mektuplaşması sırasında birbirlerinin yeteneklerini ölçmek için kullandıkları bir fikrayı Azerbaycan ve Türkiye'den örneklerle karşılaştırmak ve konu ile ilgili düşünce-

lerimizi anlatmak istiyoruz.

USTAD AŞIQLA ŞAGİRD AŞIQ

Bir aşığın şagirdi ustadının yanında söz sanatini öğrenir, sazı götürüb düşür el-obanı gezmeye. Toy-larda, şenliklerde deyir, çalır-çağırır. Eyri-esgiyini de kaldırıb bu senete mükemmel yiyelenir. Neçe ilden sonra dünenki şagird, bu günkü aşiq bir mektubla ustadına meydan ohuyub bele yazır:

“Sevimli ustadım,

Nece ildir gezib yorulmuşam. İsteyirem gelib öz yurdumda ekincilikle meşğul olam. Mene bir cüt öküz alarsan, ne qara olar, ne sarı, ne qızılı, ne boz, ne ağ ve ne... bütün boyları sayır ki, öküzlerin rengi bunların heç birisi olmasın.”

Mektub ustada çatanda götürüb ohuyanda bele yazır:

“Sen deyen öküzleri aldım, sen de ne şenbe gel, ne yekşenbe gel, ve ne cüme gel. (heftenin bütün günlerini sayır ki, bunlarda gelme)

Hansı gün gelirsən gel.” (Maşallah qızı /Abbasova-Şerqiderecek/ Soytürk 2015: 283).

Yukarıdaki fikrayı Azerbaycan'da 2015 yılında yayımlanan *Güney Azerbaycan Folkloru IV*, adlı kitaptan aldık. Bu metin folklor araştırmacıları için önemlidir, çünkü:

Âşıklık geleneğindeki usta-çırak ilişkisinden söz etmektedir.

Saza, söze düşkün olan genç; kendisini yetiştirebilmek için usta bir âşığın yanına çırak olarak girer. Ancak orada ne kadar süre kalacağını, ustasının ne zaman icazet vereceğini önceden kestirmek oldukça zordur. Bilinen bir şey varsa o da çırağın yeteneği, ustasının olurudur.

Çırağın ustasını geçmesinden söz etmektedir.

Atalarımızın “Çırak ustayı geçer.” atasözü bu metin için söylenmiş gibidir. Aslında ustalar hep nazlıdırlar, hep övülmeyi isterler ancak çırakların kendilerini geçmelerini de pek istemezler. Hele hele bir çırağın, ustasını imtihanından geçirmesini hiç sevmezler.

Mektup türünden söz etmektedir.

“Sevimli ustadım” diye başlayan mektubu bugün ne Azerbaycan’da ne de Türkiye’de yazan kalmadı. Eğer resmî mektuplar da olmasa mektup türü unutulup gidecek. Teknoloji, getirdiklerinin yanında ne yazık ki pek çok şeyi de alıp gitmiştir.

Türkiye’deki benzerlerinin araştırılması gerekmektedir.

Mektubun Türkiye’deki benzerlerini araştırdığımızda, metnin daha sağlam şekillerinin XIX. yüzyılın iki büyük âşığı *Deliktaşlı Ruhsatî* ve *Narmanlı Sümmanî*’ye ait olduğunu tespit ettik:

Âşık Ruhsatî’ye:

“Sümmanî mi üstün, sen mi üstünsün?” diye sorarlar.

Ruhsatî de onları meraktan kurtarmak için Sümmanî’ye bir mektup gönderir. Mektubunun bir yerinde:

“Bana Erzurum’dan bir tosun al, ama rengi beyaz olmasın, sarı olmasın, kara olmasın, boz olmasın...” diye bütün renkleri yazar ve mektubun cevabını bekler:

Aradan haftalar geçer, Sümmanî’den cevap gelir.

Mektupta şunlar yazılıdır:

“İsteddiğin tosunu aldım. Almak için pazartesi gelme, salı, çarşamba gelme, perşembe, cuma gelme, cumartesi, pazar da gelme, başka ne zaman gelirsen gel, tosunun hazır.”

Ruhsatî, Sümmanî Baba’nın yanına gider.

O:

“Bugün günlerden ne?” diye sorunca:

Ruhsatî:

“Çarşamba.” der.

“Ben sana bugün gelme demedim mi?” deyince *Ruhsatî oradakilere sorar:*

Onlar da hep bir ağızdan:

“Bayram” cevabını verirler (Kaya 2011: 45; Erkal 1998: 52-53)

Fıkranın farklı bir anlatımı aşağıdadır:

Sivaslı Âşık Ruhsatî, Âşık Sümmanî’ye bir mektup yazar. “Bana Göl’den bir çift tosun al. Rengi kırmızı olmasın, siyah olmasın, sarı olmasın, kaşka olmasın, mor olmasın, beyaz olmasın, turuncu olmasın, hiçbir renk olmasın, gelim alayım.”

Selamlar...

Âşık Ruhsatî

Geçer Sümmanî’den cevap gelir.

Mektupta şunlar yazılıdır:

“İsteddiğin tosunu aldım. Almak için pazartesi gelme, salı gelme, çarşamba gelme, perşembe, cuma gelme, başka ne zaman gelirsen gel tosunun hazır.” (Atasever 2007: 92).

Anlatıdan anladığımıza göre mektubun yazılış sebebi iki âşığın birbirinin yeteneğini ölçmek istemeleridir. Aslında bu mektubun çözümü bize göre muamma sorulması ve cevaplandırılmasından başka bir şey değildir. Evet, burada muamma asılmıyor, bir ad da gizlenmiyor ama bir dikkat ve zekâ ölçümü yapılıyor. Haftanın hangi günü gelirsen gel yerine bayramın seçilmesi anlamlıdır. Bilindiği gibi Türkler arasında haftanın günleri değil folklorun günleri öne çıkmaktadır. Eğer mesele ad bilimi ve halk takvimi açısından değerlendirilirse fıkrada verilen mesaj ile halk kültürü ilişkisi daha güzel ortaya konulacaktır. Eğer bu anlatma zamanla varyantlaşma sürecine girerse bayramın yerine saya bayramı, koç katımı bayramı, tekecik gezme bayramı, Nevruz bayramı, Hıdrellez bayramı, bağ bozumu şenlikleri, kotan günü, şivlilik günü gibi törenlerin tercih edileceğine şüphemiz yoktur. Çünkü eski alışverişler, doğan bebeğe ad vermeler hep bu kavramlara göre şekillenirdi.

Metnin bir başka varyantı XIX. yüzyıl âşıklarından *Develili Seyranî* ve *Molulu Revaî*’ye bağlanarak anlatılmakta olup fıkradaki temel fark, öküzün yerini ineğin almasıdır:

“İşittiğime nazaran Molu’nun inekleri pek meşhurmüş. Bana öyle bir inek gönder ki, donu (rengi) sarı olmasın, siyah olmasın, boz olmasın, alaca olmasın...” diyerek, bütün inek renklerini sıralamış ve bunların dışında bir inek göndermesini istemiş.

Revaî mektubu alır. Zeki bir insan. Mektuptaki inceliği kavrar ve şöyle cevap verir:

“Mektubunu alır almaz istediğiniz renkteki ineği buldum. Ancak bunu size gönderecek mutemed bir kimse bulunmadığım cihetle, bizzat buraya kadar gelmeniz gerekmektedir. Fakat pazartesi günü gelmeyin, salı günü gelmeyin, çarşamba, perşembe, cuma,

cumartesi ve pazar günleri de gelmeyin. Bunların dışında hangi gün gelirsiniz geliniz.”

Seyranî, bu cevabı beğenmiş. Revaî'nin boş bir insan olmadığını anlamış. Bir bayram günü kalkmış Molu'ya gitmiş, Revaî'yi bulmuş:

“Haydi bakalım âşık demiş, gel dedin geldim. Çıkar da bakalım şu bizim ineği.”

Revaî:

“İyi ama bugün salı. Size salı günü de gelmeyin diye yazmıştım” cevabını verir.

Seyranî:

“Yok, âşık, bugün Salı değil bayramdır.” diyerek Revaî'ye çıkmış. Tartışmaya başlamışlar. Nihayet gelip geçene sormaya karar vermişler.

Herkese:

“Bugün ne?” diye sormaya başlamışlar.

Kime sormuşlarsa:

“Bugün bayram” cevabını almışlar

Böylece bahsi Seyranî kazanmış” (Satoğlu 1980: 10-11; Kasır 1984: 68-69).

Şimdi de Azerbaycan ve Türkiye'de bilinen bu metinlerin hangi yolla doğu veya batıya yayıldığı meselesi üzerinde durmak istiyoruz.

Her şeyden önce her iki ülkede İpek Yolu üzerinde ve bezirgânların önemli durak yerlerindedir. Türkiye'den Çin'e doğru yola çıkan bir bezirgân hanlarda konakladığında dinlediği bir metni farklı yerlerde anlatarak metnin yayılmasına sebep olmuş olabilir. Bezirgânın anlattığı bu metin zamanla anonimleşerek yerel bir tipe veya bölgeye bağlanarak anlatılmış da olabilir.

Ruhsatî ve Revaî'nin Anadolu toprakları dışına çıkmadığını biliyoruz. Sümmanî ise hayatı etrafında oluşan hikâyeye göre Doğu Anadolu Bölgesi'nin dışında; Kafkaslar, Kırım hatta Afganistan'a kadar gitmiştir. Seyranî de Anadolu topraklarının dışına çıkmış olup o da İstanbul'un dışında bugünkü Orta Doğu ülkelerinde, bilhassa Halep'te kalmıştır.

Eğer *Sümmanî* sevdiği kızı bulmak için Kafkaslara gitmişse, *Ruhsatî*'yle olan macerasını anlatmış olabilir. Ama bize göre *Sümmanî* Anadolu coğrafyasının dışına çıkmamıştır.

Ayrıca XIX. yüzyılda ünlü olan iki âşığa bağlanarak anlatılan fıkranın, taşıyıcılar (bezirgân, sey-

yahlar, vb.) tarafından Azerbaycan'a götürülmüş olma ihtimali yüksektir. Yukarıda sözünü ettiğimiz sahiplenmeden sonra anlatı anonimleşmiş ve bir süre sonra da *Ruhsatî* ve *Sümmanî* adları unutulmuştur.

Aynı fıkranın Kayserili âşıklara bağlanarak anlatılması ise kültürün toplumun çeşitli katmanlarında kabul gördüğünün delili olsa gerektir. Folklorlarda bu şekil anlatmaların bolca örneğiyle karşılaşmaktayız.

Bizce; Azerbaycan'da usta-çırak âşık, Türkiye'de *Ruhsatî-Sümmanî*, *Seyranî-Revaî* arasındaki mektuplaşma daha önce de belirttiğimiz gibi manzum olmayan bir muamma olarak düşünülebilir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Azerbaycan'da anlatı türü bütünlüğünü kaybetmiştir. Türkiye'deki anlatılmalarda ise metin tam olup her üç anlatıda usta âşıklar galip gelmişlerdir. Tekrar etmek gerekirse bu tür metinler, âşıkların birbirinin yeteneklerini denemesinden dolayı oluşmuştur.

Bu metinlerin en önemli özelliklerinden biri de mektup türünün küçük örnekleri olmasıdır. Nitekim insanlığın başlangıcından bu yana haberleşme daha çok mektupla gerçekleşmiştir.

Bu metinde dikkati çeken bir başka husus, ilk örneklerini Avesta'da gördüğümüz olayların sembollerle anlatılmasıdır ki bu da mitoloji bilimiyle yakından ilgilidir.

Şimdi de Türkiye Türkleri arasında “fıkramsı atasözleri” diye bildiğimiz, Azerbaycan atasözlerinden seçtiğimiz bazı örnekleri vererek yazımızı tamamlamak istiyoruz.

Deyir, kaçığın evi olmaz, oğrunun çöreyi olmaz, kumarbazın da pulu. (Rüstemzade 20014: 294).

Edebliye deyirler, edebi kimden öyrendin? Dedi, biedebden. (Maşallah qızı/ Abbasova-Şerqiderecek/ Soy Türk 2015: 76).

Kirpiye dediler:

Hamıdan göyçek kimdir?

Getdi, gezdi, geldi.

Dedi:

Hamıdan göyçek öz balam (Maşallah qızı/ Abbasova-Şerqiderecek/ Soy Türk 2015: 84)

TÜRKİYE’M

Şafak vaktidir, artık gün doğmakta,
Güneş sarsın dört yanını Türkiye’
Rengârenk çiçekler açmış bozkırda,
Burcu burcu kokuyorsun Türkiye’
m.

Ufuklarda kucaklaşıp dağlarım,
Taşra köylerimde yıkık damlarım,
Bu vatana doruklarda âşığım,
Sevda sevda yüreğimde Türkiye’
m.

Doğan çocuklar, bastonlu dedeler,
Elif kızım, Oğuz oğul, nineler,
Bu topraklar vatanımdır diyenler,
Canlar fedadır yoluna Türkiye’
m.

Bozkır çobanları kara sabanlım,
Yüreklere senin için atanım,
Mutluluk senin hakkın gök yiğidim,
Yayla yayla oba oba Türkiye’
m.

Yürüyorken başka gider ayaklar,
Dalga dalgadır gökte al bayraklar,
Gökyüzüne akan büyük sevdalar
Yürek yürek taşıyorum Türkiye’
m.

Cengâverler cenk etmiş Nemçe’de
Hakk’ı anlatmışız her seferinde,
Sonra saldırmışlar bize zalimce,
Şehitlerle destanlaşan Türkiye’
m.

Bak! Mavi göklerin doruklarına,
Bir sıksam toprağı avuçlarımda,
Fıskıracak biliyorum şüheda,
Süngü süngü kazandığım Türkiye’
m.

Uçmak istiyorum, hep uçuvermek,
Dört yanını doyasıya seyretmek,
Tüm gücümle ona hep hizmet etmek,
Ufuklar seni bekliyor Türkiye’
m.

Osman BAŞ

*Karga geldi keklük yerışı yeriyeye, öz yerışin de yad-
dan çıhartdı.* (Maşallah qızı/ Abbasova-Şerqidere-
cek/ Soytürk 2015: 85)

Katıra dediler:

Deden kimdir?

Dedi:

Dayım atdı. (Maşallah qızı/ Abbasova-Şerqide-
recek/ Soytürk 2015: 86)

Payan soruşdular:

“Hara gedirsen?”

“Pay getirmeye” (Ezizkızı 2015: 115).

Sonuç olarak âşıklar, kıvrak zekânın ürünü olan fıkralar sayesinde dinleyicileri sıkmamakta, güldürüp eğlendirirken de onları düşünmeye sevk etmektedir. Ayrıca fıkraları atasözü yapısına katarak “fıkramsı atasözleri” oluşturmaları, anlam inceliğini mısralara sıkıştırarak ifade edebilmeleri de onların yeteneğini göstermesi açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- ALPTEKİN, Ali Berat (2011), *Türkün Türkü Çağırırız / Âşık Veysel*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ATASEVER, Mustafa (2007), *Erzurum İli Narman İlçesi Samıkale Köyünden Âşık Sümmani Hayatı ve Şiirleri*: Bayrak Yay. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
- ERKAL, Abdulkadir (1998), *Narmanlı Âşık Sümmani Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul: Erdem Yay.
- EZİZKIZI, Çimnaz (2015), *Nenemden Neveme II. Kitap*, Bakı: Azerbaycan Millî Elmler Akademiyası Folklor İnstitutu.
- KASIR, Hasan Ali (1984), *Develili Seyrânî Hayatı-Sanatı-Şiirleri*: İstanbul: Acar matbaacılık.
- KAYA, Doğan (2004), *Âşık Ruhsatî*, Sivas: Sivas Valiliği Yay.
- MAŞALLAH qızı/ ABBASOVA, Metanet-Hüseyn Şerqiderecek/ Soytürk (2015), *Güney Azerbaycan Folkloru IV*, Bakı: Elm ve Teshil.
- RÜSTEMZADE, İlkin (2014), *Qarabağ: Folklorlarda Bir Tarihdir, IX. Kitap*, Bakı: Azerbaycan Millî Elmler Akademiyası Folklor İnstitutu.
- SATOĞLU, Abdullah (1980), *Molulu Revâî*, Ankara:
- ŞİMŞEK, Esmâ (1993), “Âşıklar Etrafında Anlatılan Fıkralar”, *Millî Folklor*, 3 (17), Bahar: 16-20.

Neredeyse yarım asır olmuş, Türk Milletinin “Aziz Cumhuriyetimizin” 240 yıl devam eden (1683-1923) “cezirinden” sonra, yeniden “meddine” başladığı tarih 20 Temmuz 1974’tür. İmâ ve infâ edilmek istenen Kıbrıs Türklerinin bekâsı için gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı’yla kazanılan zaferin, itibar ve şerefin milletimiz için ebedî bir şan ve şerefe vesile olmasını diliyorum. Kutlu harekâtın ve kazanılan zaferin her sene-i devriyesinde duygularımı ve bazı hakikatleri yazmayı bir görev sayıyorum. Kıbrıs adası, Doğu Akdeniz’in kilididir. Hala Sultan ile birlikte nice sahabenin, tâbiinin 1570-1571 tarihinde fetih esnasında şehit olan 100.000 civarında Osmanlı şehidinin medfûn olduğu “mübarek topraktır”. Birleşik Krallık’a kiralanın 1914’te Birinci Dünya Savaşı’nda antlaşma hükümlerine aykırı olarak bu ülke tarafından ilhâk edilen Kıbrıs adası ile tanışıklığımızın Selçuklular zamanına uzandığını da hatırlatmak istiyorum. Türklerin denizcilikle uğraşları ve denizlerle âşinalıkları Selçuklular zamanındadır ve kısa bir sürede Sinop’ta ve Antalya’da kurdukları “Emir-i Sevâhilliklerle” Akdeniz, Adalar Denizi ve Karadeniz’de ticarete dâhil oldular ve ufak çaplı fetihlere giriştiler. Kıbrıs ile ilişkilerimiz ve bu adada koloni oluşturmamız, bu bahsettiğimiz dönemdedir. İstanbul’un fethi(29 Mayıs 1453)nden sonra, Fatih Sultan Mehmed Hân, Memluklu Sultanına gönderdiği “Fetihnâmesinde”, gaza kılıcının kendi ellerinde bulunduğunu, Memlukluların da hac yollarının güvenliğinden sorumlu olduğunu bildiriyordu. Mısır’ın ilhakından sonra bu görev de Osmanlı Devleti’nin olmuştur. Sözü edilen tarihlerde Kıbrıs adası Venedik Cumhuriyeti elindeydi ve ada, özellikle hac yolu için bir tehdit oluşturuyordu. Osmanlı Devleti millî ve dinî geleneklerinden kaynaklanan, barışı esas alan, ahde vefalı bir devletti ve Venedik Cumhuriyeti, antlaşma hükümlerini çiğneyince, Şeyhülislamlığın da oluruyla Kıbrıs seferine karar vermiş, adayı ablukaya almış, çetin bir dirençle karşılaşmışsa d, Sultan II. Selim Han devrinde (1566-1574), Lala Mustafa Paşa marifetiyle adanın fethine muvaffak olmuş, böylece Kıbrıs’ta

fiilî ve hukuki olarak Osmanlı-Türk hâkimiyeti başlamış, adanın statüsü bu şekilde 1878 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten 36 yıl sonra da ada Birleşik Krallık (United Kingdom) tarafından ilhak edilmiş, Türkiye de Lozan Barış Antlaşması ile adadaki bütün haklarından vazgeçmiştir. Adaya Anadolu Türklerinin iskanı süreli olmuş, burada Anadolu’nun mütemmimi bir Türk kültürü, üç asrı aşkın bir sürede, teşekkül etmiştir. Ana kıta ile adanın ilişkisi, adanın İngiltere tarafından işgalinden sonra da devam etmiştir. 1878-1960 dönemi Kıbrıs’ta İngiliz hâkimiyetinin geçerli ve adanın Rum halkının ayrılıkçı duygularla meşhûn olduğu ve Türk varlığının kaçırılması, dahası, imha edilmesi için, başta EOKA olmak üzere açık ve gizli, adanın Yunanistan’a ilhakını istihdâf edinen siyahlı örgütlerin kurulduğu, Türklerin özgürlüklerinin kısıtlandığı, ruhlarının bunaltıldığı zaman dilimidir. Diğer taraftan Kıbrıs adası, hangi gerekçelerle Osmanlı Devleti’nce fethedilmişse, Birleşik Krallık’ın burasını bir oldubittiye getirerek, Türklerden arındırılmasına giden hadiselerden sonra da ve Dünya var oldukça Türkiye için aynı değer ve kıymeti haizdir. 1950’li yılların sonunda, 1959 ve 1960 yıllarında Türkiye, millî bekası için elzem bir konumda bulunan Kıbrıs’ta, bilhassa ada Türklerinin hak ve özgürlüklerinin güvencesi için “garantörlük hakkı”nı edinmiştir ki, dönemin cumhuriyet hükümetinin Başbakanı Adnan Menderes’i ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüşdi Zorlu’yu rahmetle ve şükranla anmak bir vefa borcudur. Kıbrıs Cumhuriyeti, iki toplumlu olarak İngiltere, Türkiye ve Yunanistan’ın garantörlüğünde, 1960’lı yılların başında kurulmuştur. Başpiskopos Makarios Cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük de yardımcısı seçilmiştir. Eli kanlı, din adamlığı ile telifi mümkün olmayan bir Rum milliyetçisi ve ENOSİS yanlısı olan Makarios, “Anadolu Türkleri geldiklerinde adada kurtaracak bir Türk bulamayacaklardır” diyerek, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin lafzına ve ruhuna aykırı eylem ve tasarruflarına başlamaktan çekinmemiştir. “Türk Mukavemet Teşkilatı”, işte böyle bir hengâme gidilirken Kıbrıs’ta vücut bulmuştu.

Türk Mukavemet Teşkilatı, 20 Temmuz 1974'e giden yolda en önemli menzil ve merhale idi. Boğaziçi Yayınevi tarafından, 10 cilt olarak anıları (Belgesel Kıbrıs Tarihi) yayınlanan merhum R. Rauf Denктаşı da rahmetle, minnet ve şükranla zikrediyorum.

Kıbrıs Türkleri, 1878'den itibaren "yurtlarının garipleri" olmuşlardır. Adanın mahkûmları derekesine düşmüşlerdir, öz vatanlarında paryalaştırılmışlardır. Kıbrıs Cumhuriyeti onlar için bir ümit ışığı olmuşsa da çok geçmeden "ehl-i salibin" Doğu Akdeniz'deki temsilcileri olan ada Rumları tarafından, Akritas Planı'nın uygulanmasına geçilmiş, hem yerli Türklere hem de burada garantör olarak bulunan Türk birliğinin mensuplarına karşı tecrit ve katliamlara girişilmiştir. 1963 ve 1967 harekâtları sonuçsuz kalmış, Türkler yönetimden uzaklaştırılmış, her türlü hak ve özgürlükleri kısıtlanmıştır. 1960'lı yılların Türkiye'si boyunca "az gelişmişlik yaftası" iliştirilmiş, istikânetsiz, efendilerinin her dediğine teşne, mana ve madde planında muhtaç bir ülke ve Türk halkı da bastırılmış ve sindirilmiş bir toplum idi. "Misâk-ı Millî" sınırları dışında kalmış vatan coğrafyasını yok hükmünde, bir zamanlar bizim olan yerlerdeki "soydaşlarımızı dindandığımızı" unutturmaya çalışmışız. "Az olsun bizim olsun", "bana değmeyen yılan bin yaşasın" ninnileriyle uyutulmuşuz. "Millî Mücadele", Oğuz'un derin uykusundan uyandığı zamandı, ama uzun sürmedi... Yurt dışı soydaş ve akrabalar topluluklarından haberdar oldukça, kendimizi sorgulamaya başladık. "Nesl-i pâk-i Osmânî", dış Türkler, Türk dünyası dedikçe, devlet büyüklerimiz "eksantirik gençlersiniz ..." dediler. Ama "fitrat değişir sanma ki, kan yine o kandır" fetvasınca, cihanşümûl devletlerin vârisi olan Türk Milleti, demokrasi ve eğitim seviyesinin artışına paralel olarak kendini sorgulamaya başlamış, 20 Temmuz 1974'te, bu millî iradenin baskısıyla, hemen yanı başındaki Kıbrıs'ta yaşayan soydaşlarını yok olmaktan kurtarmak için "Barış Harekâtını" gerçekleştirmiştir. İki kademeli harekâtın sonucunda, kahraman ordumuz "ecdâdını iclâline hayran bırakan..." bir zafer kazanmıştır. Batı, Türkiye'nin bu kıyamına "ambargo" ile cevap vermiş, umduğuna nail olmak şöyle dursun, "Türkiye'nin uyanışını"

tetiklemiş, Türk Milleti'nin kendine gelmesini çabuklaştırmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın üzerinden 42 yıl geçmiş bulunuyor. Dünyanın, sözüm onlara "efendileri" Kıbrıs'ın asli sahiplerinden olan Türklerin devletini (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) tanımamışlardır. Türk toplumunun Rumlar gibi, eşit haklara sahip olma isteklerine kulak tıkmışlar, "ihtilâflı toplumun" Hristiyan olan kısmını Avrupa Birliği'ne kabul ederken, Müslüman olan kısmını, Türkleri, uluslararası zeminlerde tecrit etmeyi sürdürmüşlerdir. "Türk toplumunun" adını zikretmekten bile uzak durmuşlardır. Eşit iki toplumlu bir cumhuriyete razı olmamışlardır. Uluslararası zeminde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımamışlardır. "Birleşik Kıbrıs" için yapılan referandumda Türkler, % 70'in üzerinde "evet" derlerken, Rumlar ise bunu reddetmişlerdir.

Türkiye, adanın su ihtiyacını karşılamak üzere, dünyada bir ilk olarak Anamur'dan, denizaltına döşediği borularla Kıbrıs'a içme ve sulama suyu akıtmıştır. Kıbrıs ile en kıymetli bağlantısını sağlamış, ihtiyaç duydukları takdirde Kıbrıs Rum kesimine de su verileceğini açıklamıştır. Kıbrıs'ın müstağribleri, Türkiye'nin bu emsalsiz projesine karşı çıkmışlar, böyle yapmakla, Türkiye'deki "istemezükçüler" ve her hayırlı işe "hayır" demeyi marifet sayan, ülkemizin onmasını istemeyenlerle bir saf tutmuşlardır...

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın üzerinden 42 yıl geçmiştir. 42 yıl öncesine bakılınca, Türkiye'nin, bilhassa son 15- 20 yıl zarfında, ne kadar inkişâf ve terakki ettiğini görmekteyiz. Türkiye, yalnız adadaki soydaşlarının değil, çok şükür, bir zamanlar "bizim olan yerlerdeki" soydaşları ve dindarları için, yeryüzü Müslümanlarının yardımcısı, ümit ışığı ve yaşama sevinci olmuştur. Uluslararası ilişkilerde samimiyet ve ahde vefanın yanında, "mana ve madde planında" kalkınmışlığın ne denli önemli olduğunu anlayıp görmüştür. Millî çıkarların temini için "kazan-kazan" modelinin yararını fark etmiştir. Yaşadığımız çağın bunaltıcı atmosferinden "sosyal medyanın" zihinleri karıştırdığı, nesilleri savurduğu günümüzde "millî şuurun" her zaman açık bulundurulması, başta Cumhurbaşkanı olmak üzere, iktidarın, basınının hele hele, üniversitelerin ödevi ve görevidir. "Kıbrıs Barış Harekâtının 42. Yıldönü-

mü” konu başlıklı, mütevazî makale bu maksatla kaleme alınmıştır. “Cenk meydanlarında kazanılanların görüşme masalarında kaybedilmemesi” için yakından uzağa doğru millî ve milletlerarası tarihin bilinmesinde sayısız yarar vardır. İyi vatandaşlara yakışanı da budur. Tarihin esas amacı, “nitelikli vatandaş yetiştirmektir”. Anadolu’nun Akdeniz’deki devamı olan Kıbrıs’ta Türk Dili’nin ve Türk toplumunun devam ve bekası için nitelikli vatandaşlar yetiştirmeliyiz. Kıbrıs Barış Harekâtı sonucu kazanılan zaferin, aynı zevk ve heyecanla milletimize kutlu ve daha büyük işler için vesile olmasını Cenâb-ı Hak’tan niyaz ediyor, harekâtın aziz şehitlerini ve gazilerini rahmetle anıyor, aziz hatıraları önünde saygıyla eğiliyorum. Millet evlâdından eslâfını unutmamalarını, görevlerini, dünyanın her yerinde, bi-hakkın ifâ etmelerini tavsiye ediyorum.

RENGARENK ÇİÇEK AÇTI

Geldi yirmi haziran ey yarenler ey dostlar,
Merkezinde ramazan söz dinleyen rahatlar,
Aşkla Mehlikâ Sultan eğlendi al atlar
Altmış bir bahar geçti akıyla karasıyla,
Rengarenk çiçek açtı gönlüm her yöresiyle.
Mazide kaldı bir yıl dönüp şöyle baktıkça,
Sabır dedi ehli dil çile beni yaktıkça,
Hakk’tansa her şey kabul – sefa olur çektikçe
Kimi derde dert demez sular akar deresiyle,
Rengarenk çiçek açtı gönlüm her yöresiyle.
Hayat çetin velakin sabır etmek gerektir,
Baba evde güneştir ana temel direktir,
Ocak tüter sevgiyle sevgi, saygı yürektir
Kol kırılrsa sarılır bir gönül pasesiyle,
Rengarenk çiçek açtı gönlüm her yöresiyle.
Gün karardı anamda yandık ciğerden yandı,
Çaresisiz son demde vakit ufka dayandı,
Dayım bıraktı gamda ölüm gerçek bir andı
Gelen gider kalan yok giderler sırasıyla,
Rengarenk çiçek açtı gönlüm her yöresiyle.
Gönül kazan, aşk servet, gönülle olur cennet,
Aşkla edilir sohbet – aşkladır ol muhabbet,
Yazılan gelir elbet hayat geçer nihayet

Kim razı olmuş herkes uğraşır mirasıyla,
Rengarenk çiçek açtı gönlüm her yöresiyle.

Dönüp baktım vatana ateşle oynayan çok,
Zenginde bakar ele, merhamet ararsan yok,
Vicdan dönmüştür küle bahçe çiçeksiz çorak

Yamuk olan her yerde geziyor parasıyla,
Rengarenk çiçek açtı gönlüm her yöresiyle.

Memleket yangın yeri gözler kör ihtirasla,
Kavga kimin eseri makam ister hevesle,
Düşman besler terörü şehit evleri yasla

Fitne almış başını gaz döker çırasıyla,
Rengarenk çiçek açtı gönlüm her yöresiyle.

Güzel şeylerde gördüm İstanbul’da beş kitap,
Sevene imza verdim, sanat oldu muhatap,
Nurdan bir eser kurdum aşktandır güle hitap

Aşktandır bu güzellik bir aşkın töresiyle,
Rengarenk çiçek açtı gönlüm her yöresiyle.

Hoca düştü koltuktan seçimler yaramadı,
Umut kesildi oktan hilali aramadı,
Sorun çıkardı yoktan hükümet kuramadı

Nice sırlar gizlendi tuş oldu narasıyla,
Rengarenk çiçek açtı gönlüm her yöresiyle.

İyi şeyler dilerim cümle Hakk’ın kuluna,
Göz yaşını silerim canla bakıp haline,
Gülerseniz gülerim ballar kattım balına

Niyetim çare olmak kim gelse yarasıyla,
Rengarenk çiçek açtı gönlüm her yöresiyle.

Ressam Halil, âlemde aşkla iman tek nokta,
Esenlik var selamda bir vuslat olsun Hakk’ta,
Nurdan damlar kalemde eser doğar tek aşta

Teslim olmak hünerdir kurtuluş çaresiyle,
Rengarenk çiçek açtı gönlüm her yöresiyle.

Halil GÜLEL

Türk Milleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti olarak önemli dersler çıkarmamız gereken bir meslekî kuruluş olarak Ahilik teşkilatı ve kültürünün kurulup gelişmesini ve Yalvaç'taki izlerini kısaca arz etmek istiyorum. Türkiye tarihinin dünü, bugünü ve yarını arasında millî-manevî kültür köprüsü kurabilmemize; millî, ahlâkî, dinî, askerî, insanî, meslekî, idarî ve kültürel yönden yardımcı olan ahilik, mesleki yönüyle başta esnaf kuruluşlarımızı ve esnaflarımızı, kültürel yönü ise ilim çevrelerini ve ilgili bakanlığımızı dolayısıyla bütün milletimizi ilgilendirmektedir.

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) devrinden başlayarak, Beylikler ve Osmanlılar devrinde devam ederek diğer özellikleri yanında ahlaki, mesleki ve iktisadi yönü ağır basan ahilik teşkilatının, Ahi Evren tarafından Kayseri'de kurularak yine onun öncülüğünde Konya, Isparta, Denizli ve Kırşehir gibi pek çok Anadolu Selçuklu merkezinde teşkilatlandığı ve ahilik kültürünün her yerde yayıldığı ve Türk millî kültürünün özünü oluşturduğu bilinmektedir.

İbn Batuta ve Eflâkî'nin eserleri yanında, diğer çağdaş kaynaklardan anladığımıza göre "*köylerde, şehirlerde ve uçlarda*" kurulan ahilik teşkilatı, Türkleri bir meslek sahibi, özellikle bir sanat sahibi yaparak onların şehir hayatına geçmelerini ve bu hayata uyum sağlamalarını sağlamıştır. Ayrıca bu teşkilat, Hristiyan sanatkârlara karşı da üyelerini korumuş ve kollamış olmakla, onlarda düzenli bir mücadele ruhu yaratarak, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması hareketine de yardımcı olmuştur. Gerek töre ve kanunlar, gerekse gördükleri eğitim ve öğretim sayesinde öyle yüksek ahlaki meziyetlere sahip olmuşlardır ki, şahsi çıkarları yerine milletin ve devletin menfaatlerini esas kabul etmişler ve böylece de dünden bugüne Anadolu'da mesleki ve ticari ahlakın sürüp gelmesini sağlamışlardır.

Eli açık, selek, yiğit ve cömert Anadolu Türk insanının göçebe hayattan yerleşik hayata geçme-

sini çabuklaştıran ve çoğunlukla gayrimüslimlerin elinde bulunan sanat ve ticaret hayatına Türklerin de katılmasını sağlayan ve güzel ahlak ilkelerini, misafir severliği, iş birliğini ve dayanışmayı Türk toplumuna yerleştiren ahiliğin Anadolu'nun vatanlaşmasında önemli rolünün ve hizmetinin olduğu bilinen tarihî gerçektir. Bu dinî, millî, insani değerler, dünden bugüne Türk milletinin değişmez hasletleri olmuştur.

Bu genel girişten sonra, Yalvaçlı olmam sebebiyle "*Yalvaç'ta Ahilik Kültürünün Günümüzdeki İzleri*" başlığı altında tespit edebildiğim bilgileri, burada okurlarımızla paylaşmak istiyorum:

Ahilik teşkilatı Isparta'nın en büyük ilçesi olan Yalvaç'ta oldukça erken tarihlerde kurulmuş olmalıdır. Çünkü Kayseri'den Konya'ya ve Konya'dan da Denizli'ye göç eden Ahi Evren'in yolu üzerinde bulunan Isparta ve ilçelerinde ahi teşkilatı kurulmuş ve ahilik kültürü yayılmıştır. O tarihlerde merkez Isparta, Eğirdir, Yalvaç ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin önemli merkezlerinden Uluborlu'da Ahi Evren'in sanatı olan tabaklık/debbağlık zanaatının öğrenildiği ve uygulandığı bilinmektedir. Isparta ve çevresinde bulunan tabakhaneler içerisinde en eskisi şüphesiz bugün hâlâ faal olan Yalvaç'ta kurulan tabakhanedir. Bugün Yalvaç'ta "Tabaklar" adıyla bir mahalle bulunmaktadır. Tabakhane bugünkü yerine taşınmadan önce, adıyla anılan mahallede kurulmuştur. Bu tabakhane gön, kösele, sahtiyan, meşin, elvan cinsi deriler imal edilmiş Denizli, Uşak, Afyon, Konya, Isparta, Antalya, Bozkır, Beyşehir ve havalisine satılmıştır. Selçuklular döneminde kurulan bu düzen, Beylikler ve Osmanlılar devirlerinde gelişerek devam etmiş, Cumhuriyet dönemine intikal etmiştir. Cumhuriyet'in altıncı yıldönümü olan 29 Ekim 1929'da Yalvaç'ta, İstanbul-Beykoz Deri Fabrikası çapında, halkın "şirket" dediği bir Deri Fabrikası kurularak faaliyete geçirilmişse de tam bir başarı sağlanamamıştır. Bugün bakımsız bir hâlde olup, kendine uzanacak

bir hizmet elini beklemektedir.

Diğer sanat kollarında olduğu gibi bu sanat kolunda da ahilik kültürü hâkim olmuştur. Sanat yapan herkesin kendi sanatına mahsus bir “pîr” olduğu kanaati hâkimdi. Debbağlar, Ahi Evren’i pîr olarak tanıdılar ve onun ahlaki ve mesleki ilkelere bağlı kalmışlardır. Bu ilkelere uymayanlar için vilayetin ahileri, şeyhleri, ehli erkân ve kethüdarları, yiğitbaşları, ocak ihtiyarları görevli olup, bunların sözüne itibar edilirdi. Bu heyet ahlaki ve mesleki ilkelere uymayanları cezalandırabiliyordu. Bu uygulamaya “pabucunun dama atılması” deniyordu.

Ahilik kültürünün en çok hâkim olduğu bir sanat kolu olan debbağlık/tabaklık zanaatına Yalvaç’ta bugün sayıları azalsa da hâlâ faal olarak devam edilmekte ve derici esnaf, bundan ekmek yemektedir. Günümüzde derici esnaf çırcır topu da işlemektedir. Yalvaç’ın Isparta ve Konya giriş ve çıkışında kurulan Yalvaç tabakhanesinin, bugün çağın teknik imkânlarından da faydalanılarak, oldukça ileri seviyede olduğu söylenebilir. Ayrıca S. Demirel Ü Meslek Yüksekokulu dericilik programı, bu sanat dalında esnaflar ile karşılıklı iş birliği yapmakta ve modern atölyesinden hem öğrenciler ve hem de derici esnaf yararlanmaktadır. Bazı aksamalara rağmen bu iş birliği devam etmektedir. Tabaklığın ham maddesi olan deri, Yalvaç ve yöresinde küçük ve büyük baş hayvanlardan elde edilmektedir. Hayvancılık önceki dönemlere göre azalsa bile, günümüzde de oldukça iyi sayılabilir. Çünkü Yalvaç’ın etrafı hayvan otlatmaya elverişli dağ ve yaylalarla çevrilidir.

Isparta ve ilçelerinde, özellikle Yalvaç’ta dericiğe bağlı dikiciler, mestçiler, ayakkabıcılar, yemeniciler, çizmeciler, saraçlar, semerciler ve diğer dallarda mumcular, yağcılar, terziler, manifaturacılar, bakırcılar, kalaycılar ve demirciler gibi sanat kollarının arastaları, çarşıları ve ahi zaviyelerinin olduğu bilinmektedir. Şöyle ki Osmanlı Devri 1530 tarihli muhasebe defterinde Isparta’da, Ahi Ali, Ahi Yeşil, Ahi Reis, Ahi Süleyman, Ahi Yadigâr, Ahi Yakup ve ilçesi Eğirdir’de Ahi Muhammed, Ahi Şemseddin, Ahi Paşa, Barla’da da Ahi Hoca zaviyelerinin

bulunduğu kayıtlıdır. Bugün hâlâ bu arasta ve çarşıların bazılarının devam ettiği, bazılarının da adlarının anıldığı görülmektedir.

Isparta ve ilçelerinde kış aylarında; esnaf teşekkülleri ve bazı kimseler, akran ve emsalleriyle haftada bir gün, cumartesiye pazara bağlayan gece, yemekli, sıra ile sohbet toplantısı tertip ederlerdi. Bu toplantının başyemeği; büyük bakır tepsinin içine sırt sırta konulmuş iki hindi veya tavuk, baklava, su böreği ve çeşitli yemeklerdi. Yemekten sonra sohbet edilir, tatlı şakalar yapılır ve neşe içinde tura ve yüzük oyunları oynanırdı. Mesleklere ait konuşmalar yaparlar, iş ve dertleriyle hemhâl olurlardı. Bu sohbet toplantısı, sosyal hayatın bulunmaz güzel bir örneğidir.

Bu sohbet toplantılarına Yalvaç ilçesinde oda yakması denilmektedir. Genellikle esnafların katıldığı bu sohbet toplantılarını; hoş sohbet, zengin, saygıdeğer, esnaf ve tayin edilen veya seçilen yârenbaşı ve odabaşı idare ederlerdi. “Herfine” denilen ziyafetin verildiği bu sohbet toplantılarında uzun kış geceleri, eğlence ve oyunlarla geçirilirdi. İki grubun oynadığı tura ve yüzük oyunlarında kaybeden ekip ziyafet vermekle cezalandırılır ve hoş vakit geçirilirdi. Aynı şekilde benim de doğup büyüdüğüm Yalvaç’ın Körküler Köyünde bugün hâlâ var olan köy odalarında, sıra gezme adıyla anılan toplantılarda yemekler yenilir, aynı oyunlar oynanır ve eğlenceler yapılırdı. Oda yakma, sıra gezme / gezek, sıra gecesi, yaren gecesi gibi adlarla anılan yemekli sohbet/yarenlik geceleri kış mevsiminin sonuna doğru, 6 Mayıs Hıdırellez günü son bulurdu. Köylerde varlıklı ailelere ait köy misafir odalarında, nalbant, semerci, berber, keçeci, kalaycı, ayakkabı tamircisi, düvenci gibi sanat erbabı mevsimine göre, Yalvaç’tan gelir, bu odalarda ağırlanır ve yerinde müşterisine ücret karşılığında hizmet verirdi. Bu esnafların bulunduğu odalarda diğer sohbetlerin yanında esnaf sohbetleri de yapılırdı. Ayrıca bu odalarda köye, kasabaya uğrayan misafirler, ayrılacakları saate kadar oda sahipleri tarafından misafir edilirler, izzet ve ikram görürlerdi. Günümüzde de Yalvaç Müzesi Müdürlüğü tarafın-

dan “tarihî eser olarak tescil edilen” Gödeler oymağına ait misafir odamız, hâlâ hizmet vermektedir.

Yalvaç eskiden beri kadim Türk el sanatlarının icra edildiği her şeyiyle bir Türk yerleşme merkezidir. Geniş bir zanaat erbabı çeşitli mesleklerde üretim yapmaktadır. Demircilik, bakırcılık, kalaycılık, çilingirlik, keçecilik, semercilik, saraçlık, debbağlık, yağcılık ve terzilik gibi mesleklerin yanında, bugün terk edilmiş mestçilik, yemenicilik, bezcilik, dokumacılık bu mesleklerin en önemlileri arasında sayılabilir. Bu sanatları icrada kusurları görülen zanaatkârların kethûda ve yiğitbaşı tarafından cezalandırıldıkları arşiv belgelerinde kayıtlıdır. Yalvaç'ta bugün bazıları terk edilmiş olan testi, ibrik, çömlek, küp, kiremit ve tuğlacılık da önemli yer tutar.

Köylerde de gölden elde edilen hasır otlarıyla yapılan hasır, kendirden sicim ve urgan ilçenin ve köylerinin ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Halı, kilim, aba, heybe dokumacılığı da yaygın olarak yapılmaktaydı. Bugün bu el dokuması ürünler de günün şartları gereği hemen hemen terk edilmiştir.

Yalvaç'ta bugün hâlâ var olan Tabaklar, Abacılar, Leblebiciler gibi mahalle adları, yöresinde Yağcılar, Terziler gibi köy adları ve yine demirciler, keçeciler, ayakkabıcılar, semerciler, yağcılar, terziler, manifaturacılar gibi arastalar ahi kültürünün devam ettiğini gösterir. Benim de ortaokul ve lise yıllarımdan hatırladığım gibi, 1950-55'li yıllarda ahşap, kepenkli ve toprak örtülü mesleklere göre ayrılan çarşı ve arastalar, yangın ve yıpranma dolaşısıyla yıkılarak 1955-60'lı yıllarda yine mesleklere göre modern çarşı ve arastalar hâlinde yeniden inşa edilmiştir. Yalvaç çarşısı mahallelerin ortasında sadece çarşı ve arastalardan oluşmuştur. Çünkü bu çarşı ve arastalar çağın şartları gereği, sitelere dönüşerek hizmet vermiştir. Terziler sitesi, tuhafiyeciler sitesi ve ayakkabıcılar sitesi gibi. Günümüzde bu sitelerdeki iş yerleri de önemini kaybetmiştir. Mesela Yalvaç'ta 1984'te 84 terzi esnafı ile faaliyete geçen Terziler Sitesi, gelişen teknoloji ve hazır giyim sektörü sebebiyle önemini kaybetmiş, bugün Haziran 2016 tarihi itibarıyla, bu sitede sadece

8-10 terzi esnafı kalmıştır. Bunların da parça başı hazır elbise, önlük, güvenlik, aşçı vs. elbisesi diken terziler olduğunu yerinde gördük. Site dışında birkaç terzi esnafının tamir yanında, az da olsa sipariş elbise diktiklerine şahit olduk.

Yalvaç'ta akla gelen bütün meslekler icra edilirken, çağın getirdiği şartlar ve sanayileşmenin etkisiyle birçok meslek terk edilmiş veya azalmıştır. Günümüzde dericilik, çırçır topu yapımı, mestçilik, semercilik, saraçlık, sıcak demircilik, at arabası ve minyatür at arabası yapımı, terzilik, değirmencilik, geleneksel Yalvaç mahalle fırıncılığı, yağcılık gibi meslekler varlıklarını sürdürmektedirler. Bu meslekleri zor şartlar altında, bir şekilde bugün babadan oğula, anadan kıza yapmakta olan zanaatkâr ve sanatkârlardan; saraç ustaları İbrahim Elkoyun, Mustafa Arı ve Muhammet Ünal, deri ve çırçır topu ustası Necati Kurucu, mest ustası İsmail Mete, semer ustaları Osman Durutürk, Urhan Köstüklü ve Ali Kurucu, minyatür ve yaylı araba ustası Yaşar Küçükler ve kalfası Mutsan Limon, keçe ustaları Gencer Kondal ve Emin Gülsoy, terziler Mehmet Yiğit, Fahrettin Keklikoğlu, Mustafa Bilgiçli, Feridun Köstüklü, ve Remzi Şenol, sıcak demirci Mehmet Ali Ellidirhem, ayakkabıcılar ve tamircileri Fethi Akgün, İsmail Arısoy, Ahmet Gültekin, Mehmet İriboy ve Sadık Kitapçı, yağcılık yapan Nuri Kurucu ve Yalvaç Belediyesi tarafından düzenlenen mahalle fırınlarında çalışan Yalvaç usulü ekmek, hamursuz ve haşhaşlı yapan kadın ve erkek ustaları sayabiliriz. Yalvaç'taki bu usta ve esnaflardan keçe ustası Gencer Kondal, Akdeniz Bölgesinde keçecilik mesleğini yapan tek usta sıfatıyla, UNESCO ve Kültür ve Turizm Bakanlığınca kendisine verilen “Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı” belgesi sayesinde, mesleğini ve sanatını Türkiye içinde ve dışında tanıtmaya imkânı bulmuştur. Ayrıca o, Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Keçe Bölümü öğrencilerine keçecilik dersi de vermektedir.

Türkiye'nin pek çok yerinde ve bu arada Isparta ve ilçelerinin bazılarında devam ettirildiği gibi, Yalvaç'ta da pazartesi günleri kurulan pazar-

da alışverişe başlamadan önce, bir din görevlisinin öncülüğünde topluca yapılan pazar duası da dinî bir vecibe olarak, ahi geleneği ve kültürünün izini taşımaktadır. Bu **pazar duası** şöyledir: “*Bismillahirrahmanirrahim. Hamdü senâ âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah’a, salâtü selâm Hz. Muhammed Aleyhisselâm’a, efrad ve ailesine, ashab ve ümmetine ve büyük milletimize olsun. Bize bizden daha yakın olan Yüce Rabbimiz, işlerimizi kolaylaştır, rızkımızı bollastır, haramdan uzaklaştır, helâline yaklaştır, bizi hoşnutluğa yaklaştır. Her türlü zorluktan, varlık içinde yokluktan, kibir ile mağrurluktan, alışverişimizde yalan söylemekten, aldatmak ve aldatılmaktan, hileden, sonunda pişmanlıktan bizleri koru Yüce Rabbimiz. Biz yalnız sana kulluk eder, her türlü yardımı da senden isteriz. Elimizi boş çevirme, bizleri doğru yola ilet. Azıp sapmışlardan veya gazabına uğramış olanlardan eyleme Yüce Rabbimiz. Alışverişlerimizi hareketli, sıhhat ve afiyetimizi devamlı, tuttuğumuz işlerimizde sabırlı, cesaretli ve metanetli, ahlak ve faziletli, sözümüz ve işlerimizde doğrulukta daim eyle Yüce Rabbimiz. İslâm ülkelerini ve güzel yurdumuzu, asil milletimizi ve ordularımızı, güvenlik kuvvetlerimizi, bizi sana ulaştıran her şeyimizi, yerden, gökten, dıştan, içten gelebilecek bütün kötülüklerden ve musibetlerden, belâ ve afetlerden, işgal ve istilâlardan, sevgililerin hürmetine sen bizleri koru Yüce Rabbimiz. Dualarımızın kabulü, alışverişlerimizin hayırlı ve bereketli olması ve bilhassa Allah rızası için el Fatıha”*

Bu duanın özünde, Allah’tan alışverişin hareketli, bereketli ve devamlı, tutulan işte sabırlı, cesaretli, metanetli, ahlaklı, doğru ve dürüst olunması dilenir. Dua okunduktan sonra esnaf ve müşteriler birbirlerine hayırlı alışverişler, hayırlı işler, Allah bol nasip ve kazanç versin diyerek, hemen alışverişe başlarlar. İlk müşteri kaçırılmaz, besmele ile “siftahı senden, bereketi Allah’tan” diyerek alışveriş yapılır ve alınan ilk para uğur getirmesi dileğiyle yere bırakılır.

Görülüyor ki pazar duasının içinde geçen sözler, İslâm-Türk ahlâkının ve Türk millî kültürünün değişmeyen, değişmeyecek temel değerleridir. Baş-

ka bir deyişle, ahilik kültürünün esasları da olan bu değerler, aynı zamanda Türk milletinin millî ve manevî değer yargılarıdır.

Anadolu’nun her yerinde olduğu gibi, Isparta ve ilçelerinde, bu arada Yalvaç’ta da sanat öğretmek ve öğrenmek işi, “ağaç yaşken eğilir” atasözü gereğince, kız ve erkek çocuk yaşlarda başlardı. Kız çocukları için “*Kız kucakta, çeyiz bucakta*” veya “*Kız beşikte, çeyiz eşikte*” atasözlerinden hareketle anneler erken çeyiz hazırlığına başlarlar ve kız çocuklarına da kendileri ne biliyorlarsa usta-çırak usulü öğretirler ve kendi çeyizlerini kendilerinin yapmalarını sağlarlardı. Aynı şekilde erkek çocuklardan, ilkokuldan sonra eğitime devam etmeyecekler, vakit kaybetmeksizin geçerli ve uygun mesleklerden birine çırak olarak verilir ve yine usta-çırak usulü ile meslek ve iş sahibi yapılırdı. Çıraklığını tamamlayanlara, ahilik geleneğince, ustasının izniyle “kuşak bağlama” ve “çırak çıkarma” törenlerinden sonra kalfalık ve ustalık yolu açılırdı. Bu meslek edindirme usulünde usta-kalfa-çırak üçlüsü birbirlerine karşı baba-oğul, anne-kızdan daha yakındırlar ve ömür boyu çıraklar ve kalfalar ustalarına saygı ve sevgi duyarlardı. Ustalar da çırak ve kalfalarını korurlar, kollarlardı.

Bu gelenek meslek ve iş hayatımızın en güzel tarafı olarak bazı iş kollarında hâlâ devam etmekteyse de, bildirimi hazırlarken, Yalvaç’ta bizzat gördüğüm yaşlı ustalar, “hem alışverişin yetersizliğinden” ve hem de “çırak ve kalfa bulamadıklarından” yakınarak geleneksel el sanatlarının kendilerinin vefatıyla kaybolacağını üzümlerle ifade ettiler.

Sonuç olarak denilebilir ki Isparta’nın en büyük ve gelişmiş, şirin bir ilçesi olan **Yalvaç**’ta dünden bugüne devam edegelen ahilik kültürü, verilen bazı firelere rağmen, dericilik, keçecilik, terzilik, berberlik, semercilik, demircilik, bakırcılık ve kalaycılık sanatlarıyla hâlâ devam etmektedir. Temenni edelim ki yetkililerin ilgi ve desteğiyle daha da gelişerek, bu millî sanat ve kültür değerlerimiz, ahilik kültürü ve ahlakı, hoşgörü, saygı ve sevgi ile hep devam edip gitsin.

Kültürel ve sosyal tarih yazımında alan araştırmalarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Sahada yapılan incelemeler neticesinde, toplumun ruhunu meydana getiren pek çok güzel noktanın tespiti mümkündür. Elbette ki tarihin esas konusu siyasi hadiseleri ortaya çıkarıp, bunların öğrenilmesini sağlamakla beraber, geçmiş zamanda zuhur eden kültürel olayların bir kısmı siyasete yön verdiği için, tarihçilerin bu hususlara da eğilmeleri gerekmektedir.

Türk milletinin zengin kültür yelpazesi göz önüne alındığında araştırılıp, kayda geçirilmesi lazım gelen pek çok konu ile karşılaşmaktayız. Gün geçtikçe değişen hayat şartları, insanların gelenek ve göreneklerine yeni yeni şeylerin girmesine neden olurken, farkına varılmadan bazen de güzel kültürel miraslarımız elimizden uçup gidiyor.

Düğünler bir toplumun pek çok özelliğinin bir arada görülebileceği sosyal etkinliklerdir. Ama günümüzün düğünleri artık o kadar aslından uzaklaşmış bir vaziyettedir ki bunlarda eski gelenek ve güzelliklere rastlamak neredeyse mümkün değildir. Düğünde gülüp, ölümden ağlamasını bilen Türk, cenaze törenleri sırasında bile aile hayatının devamı olan evlilik müessesesini yaşatmak için cenaze çadırına ya da evine gelen yiğitlere veya kızlara munasip eş bakmayı ihmal etmemişlerdi. Esasında günümüzde de sade Türk için değişen bir şey yoksa da günümüzde bir kısım tarikat ya da cemaat artıklarının izlerini sürenlerce evlilik kurumu o kadar yozlaştırılıyor ki düğün meydanları veya salonlarında erkekli-kadınli alayların oturmaları bir kenara bırakılıyor, haremlik-selamlık uygulamalarıyla iki insanın en mutlu günlerini paylaşmaya gelenler kös kös birbirine bakıp, bir-iki Kur'an suresi okunduktan sonra kalkıp gidiyorlar. Elbette herkesin inanç ve tercihi saygılıyız ama bazı değerlerin böylesine abartılıp sulandırılmasının da âlemi yoktur. Atalarımız boşuna "ölüye varan ağlar, düğüne giden oynar" dememiştir.

Bu çalışmada üzerinde duracağımız Hamzalı Köyü, Kırıkkale İli, Sulakyurt İlçesine bağlıdır. Kırıkkale'ye 75 km uzaklıktaki Hamzalı eski bir

yerleşim merkezi olup, halkı Türkmen Alevisidir. Halk ağzından yapılan derlemelerde bize büyük ölçüde talebemiz Yağmur Pehlivan yardımcı oldu, ki bunun için kendisine teşekkür ediyoruz.

Anadolu'nun genelinde olduğu gibi, yakın zamanlara kadar Hamzalı'da evliliğe ilk adım görücü yolu ile kız isteme şeklindeydi. Bunun yanı sıra bu bölgede karşılaştığımız bir durum da "Değişik" denilen bir usulün tatbik edilmesidir. Buna göre aileler karşılıklı bir birlerinden kız alıp verirler. Yani A ailesi B ailesinden kız alırken B ailesi de A ailesinden kız almaktadır. Bu durum belki kapalı toplum olmanın bir gereği ise de günümüzde artık buna pek fazla tesadüf edilmiyor. Kısaca insanlar eskiden daha çok oymak ve aşiret içinden evlenme taraftarıyken, günümüzde gençler farklı şehirlerden veya o güne kadar hiç tanımadıkları sosyal gruplardan fertlerle evlenebilmektedir.

Hamzalı'da kız isteme umumiyetle köyün odasında gerçekleşir. Burada kız ve erkek babaları ya da daha yaşlı dedeler görüşüp, anlaşılır. Bu mutabakata halk arasında "aldım-verdim yapma" denir. Bundan sonra "söz kesme" evresi vardır ki bu da ailelerin kız evinde buluşup kahve içmeleri ve işin herkesin önünde resmîleşmesidir.

Köyde karşımıza çıkan bir gelenek de söz kesmenin ardından meydana şerbet dağıtılmasıdır. Bu âdet dünürlerin arasındaki ilişkilerin tatlılıkla yürütmesine yorulur. Şerbet dağıtımına geçmeden köyün hocası oğlan babasına üç kere "aldın mı" sorulur. Ondaki "aldım" cevabı gelince, bu kez kız babasına üç defa "verdin mi" diye sorar. Ondaki "verdim" karşılığı alınınca, varsa kızın erkek kardeşi şerbet kazanının başına gelir ve "şerbete tas batmıyor" der. Bunun üzerine oğlan tarafından genellikle bir miktar para takdim edilince, şerbet başta hoca olmak üzere herkese dağıtılır.

Bu törenin ardından nişanlılık dönemine geçilir. Bu sırada amacının tarafların birbirini tanımasını sağlamak olduğu bildirilen, "söyletme bohçaları" hazırlanır. Bunun içinde çorap, mendil, patik, ayna, tarak, çanta, havlu, tülbent, kravat, gömlek

vs. giyeceklerle beraber, tatlı ve çerez türü yiyecekler de olur. Tatlı ise bohçanın vazgeçilmezidir, çünkü bu suretle kız ile oğlanın birlikteliklerinin tatlı ve huzurlu sürmesi dilenir.

Ayrıca dünür ailelerin de birbirlerini yakından tanımaları gayesiyle özellikle bir mübarek gün olan cuma akşamı ziyaretleri yapılır. Yine bu esnada taraflar misafirlıklere eli boş gitmez. Hamzalı çevresindeki nişanlılık evresi altı ay ile en fazla üç yıl civarında olmaktadır. Bu süreçte kızın, gelin gideceği eve zaman zaman uğradığını, orada birtakım işler yaptığını ve kendi baba evine dönerken yine birtakım ihtiyaçları karşılanarak yollandığını müşahade etmekteyiz ki bunun sebebinin de kızın yeni yuvasına alışmasını sağlamak olduğu söylenmektedir.

Nişanlılık evresinin törenlerinden biri de “gelin kızı görme” âdetidir ki bu da umumiyetle bayramlarda gerçekleşen ziyaretlerdir. Buna bağlı olarak bilhassa arife günü oğlanın ailesi başta tatlı olmak üzere çeşitli yiyecekleri kız evine gönderir. Sonra bayramın birinci günü bilhassa kadınlardan oluşan yakın akrabalar kız evinde toplanırlar. Burada yemek yenip, çay içilirken kıza elini öptüren herkes bir miktar para verir. Bu da, kızın çeyizi için kullanması amacıyla.

Düğünden önce hummalı bir çalışma başlar ki bunlardan biri yün yıkama ve yatak yorgan hazırlama işidir. Bunun için de kızın arkadaşları ve yakın akrabalar toplanır, birlikte bu iş kotarılır. Bu sırada da şarkı türkü ve eğlence eksik olmaz. Yardım için gidenlere yiyecekler ve başta da börekler yapılır. Böreğin yufkası da dualarla açılır ve ilk yufka saklanıp, düğünden sonra gelin ve güvey tarafından evleri bereketli olsun diye, balıklara atılır.

Hamzalı çevresinde düğünler umumiyetle dört gün sürer. Perşembeden pazara kadar devam eden bu zamanda her gün bir şey yapılır. Bununla birlikte perşembe ikindiden sonra düğün evine, dualarla bayrak asılmasının ardından merasimler başlar. Bu sırada bir büyükbaş hayvanın kesimi, düğünde vazife alacak gençlerin görev dağılımları da gerçekleşir. Yani düğün kâhyası, keyfanı denilen aşçısı, çaycı, şerbetçi, sağdıç vs. vazifeliler belirlenir.

Esas düğün cuma günü, sabah erken saatte öğ-

lan evinden kız hanesine giden davulcunun, “dan davulu” denilen ezgiyi çalması ile başlar. Yine bu esnada kız tarafı kendi hısımlarına “yol” denilen hediyeler dağıtır. Bu bir nev’i düğüne davettir. Oğlan evi de umumiyetle bu çağrışı şekerle yapar. Buna “okuntu” da denir.

Sonra oğlan evinden gelen bir heyet kızı ve arkadaşlarını alarak köy içinde dolaştırırlar ki bu geleneğe de “kına gezdirme” adının verildiğini görmekteyiz. Arkasından oğlan evine gidilip akşamı değin eğlenilir. Bu sırada düğün evine herkes durumuna göre bir yiyecek götürür ki bu da yine toplumsal bir yardımlaşma örneğidir. Misafirlere mutlaka yemek ikram edilir, onlar da imkânları ölçüsünde düğün sahibine para verirler ki düğün esnasında bu parayı toplayan kişiye “vezne” denir.

Cuma akşamı aynı zamanda kıza “baş övme” kınası yakılır. Burada kız anası ayrılığa alışması için ağlatılmaya çalışılır. O gece kızın yakın arkadaşları yanında kalır. Uyuyana kadar çeşitli oyunlar oynanarak, kız eğlendirilir. Ayrıca kim erken uyursa onun elbisesi yatağa dikilir veya bir yere saklanır.

Cumartesi günü eğlenceler de davul ve zurnanın çalınmasıyla başlar. Sonra bir grup kişi oğlan evinden kız hanesine gelir. Buna “kız çıkarma” denmektedir. Kız evden ayrılırken büyüklerinin elini öper ve bu sırada anne ve yakın akrabalar ağıtlar yakarlar. Böylece evinden çıkan kız en yakın arkadaşı olan ve yine “kardeşlik” ya da “ahretlik” denilen kişinin evine gider. Burada gelinliği ve diğer kıyafetleri giydirildikten sonra, evin hanımı beraberinde kızın bir eşyası olduğu halde ki, bu genellikle tarak olur, damat tarafına giderek “kızınız hazır, gelin alın” der. Kadından tarağı alan damat da ona bir miktar para verir. Bu suretle davul-zurna eşliğine kız almaya gidilir. Hamzalı’da buna “baş çektirme” denmektedir.

Bu sırada sağdıç kızın arkadaşlarıyla bir süre pazarlık edip, onlara para verdikten sonra, gelin ile damat alkışlar içerisinde evden çıkarılırlar. Oracıkta çekilen halayın başı umumiyetle gelin olur. Yine burada törene iştirak edenler geline ve damada para takarlar. Arkasından gelin, akşam kına yakılana kadar yakınlarının evini dolandır. Ayrıca burada gördüğümüz bir âdet de davul-zurna ve Türk

bayrağı eşliğinde ev ev kına gezdirmesidir ki bu grubun önünde bir deve ve kadın kılığında sokulmuş gençler yürür. Kınayı daima kızın en yakın arkadaşı taşır.

Artık kına için kız evinde toplanılır ve yukarıda da söylediğimiz üzere “baş övme” denilen bu tören sırasında kızın anası ağlatılmaya çalışılır. Arkasından kızın yüzüne kırmızı bir örtü örtülür ve ahretliği tarafından temizliğin simgesi olarak algılanan bir ayna tutulur. Bu esnada odadaki kadınlar bir sürü mani okurlar. Türkü, şarkı faslının peşinden kızın önüne konan bir yastığın üzerine küçük bir oğlan çocuğu oturtulur ki bunun sebebi soyun sürmesi içindir. Sonra çocuğa biraz harçlık verilip, kaldırılır ve aynı yastığa, yönü kibleye dönük olmak üzere gelin kız oturtulur ve “hayırlı, uğurlu, başı devletli olsun” diye dua edilir. Bu sırada kadınlardan biri nokta şeklinde kızın ensesine kına yakar. Ardından kızın elinin kınalanmasına sıra gelir ki gelin önce elini açmaz. Damat annesi bir altın verdikten sonra açılan eline kına yakılır.

Kız evindeki bu tören bittikten sonra aynı kafiye oğlan evine gider ve orada oğlana da aynı şekilde merasim yapılır. Bu kez oğlanın avucunu açması için kız anası bir altın verir. Bu fasıl bitince damat, sağdıçının evine gider ve orada köyün gençleri kendi aralarında eğlenirler.

Pazar günü de herkes yine davul sesiyle uyandırılır. Damat sağdıçın evinde tıraşını olup, elbisesini giyer. Sonra kızın evine gidilir ve damat ile gelin birlikte evden el ele, alkışlarla çıkarılır. Dışarıda damadın başını çektiği halay oynanır. Bu sırada gelin ve damadın yakasına para iliştilir ki halk arasında buna “döşlerine para takmak” adı verilmektedir. Bu halayın başına bir kez de sağdıç gelir ve bu esnada damadın anası ona da para takar.

Kız ise arkadaşları tarafından gelinliğini giymek için baba ocağına götürülür. Ona burada yumurta pişirilir ve bundan bir lokma da olsa yemesi lazımdır. Çünkü inanışa göre, bu kızın son lokmasıdır ve hep onda kalır. Ayrıca kıza yemek yediği tabak ve kaşığı da verilir. Bu arada gelin ayakkabısının altına evlenmek isteyen kız arkadaşlarının ismini yazar. Eğer onlardan hangisinin ismi ilk silinirse, yine o kızın önce evleneceğine inanılmaktadır. Bu

sırada davul ve zurna gelin evden çıkana değin susmaz.

Herkes toplandıktan sonra sağdıç gelir ve kızın çeyiz sandığı da ortaya konur. Bunun üzerine varsa kız kardeşi, yengeleri veya bir yakını oturur. Sağdıç tarafından bu kişiye bir miktar para verilir.

Gelin dışarı çıkmadan evvel yüzüne “al duvak” örtülür. Her ne kadar günümüzün gelinlikleri batı tarzı ise de umumiyetle “üç etek” adı verilen bir giysi kız ve kadınlarımızı süslemekte idi. Bunu Hamzalı’da da görmekteyiz. Üç etek üstüne renkli, sırmalı nakışlı bir cepken, bele gümüş kemer, baş üzerine tavuk ya da horoz teleklerinin (yelek) ve uçlarına ayna veya taşlı muskaların takıldığı, renkli tüllerin iliştilirdiği bir fes geçirilmektedir. Ayrıca buna gelinin yanaklarına gelecek şekilde altın ya da gümüş paralar da takılır.

Saflığı ve temizliği temsil ettiğine inanılan ve genellikle kızın erkek kardeşi tarafından beline bağlanan bir de kuşak sarma geleneği söz konusudur. Daha sonra kız evden çıkmadan evvel, başta ailenin en yaşlıları olmak üzere herkesin elini öperek vedalaşır ve köy içerisinde dolaştırılır. Peşinden yine Hamzalı’daki “Papuç Evi” denilen türbeye götürülerek dualar edilir, buranın bahçesine para ve soğan gibi nesnelere bırakılır.

Bir konvoy ile oğlan evine gelen kız, bir müddet arabadan inmeyerek naz yapar. Bu esnada buğday, arpa, nohut, mercimek, para, şeker vs. şeyler gelin ve damadın üzerine saçılır ki bu da bolluk ve bereketin olması için gerçekleştirilen çok eski bir Türk geleneğidir. Bundan başka evli ve yaşlı bir çift, davul-zurna eşliğinde evin önünde güreşe tutuşurlar; bu da evinden ayrılan gelini neşelendirmek içindir.

Arabadan gelinin inmesi için kaynata ve kaynananın geline bir şeyler bağışlaması lazımdır. Umumiyetle kaynata en değerli tarlalarından birini gelinine verdiğini söylerken, kaynana da “oğlumu veriyorum” der. Bir takı merasiminin ardından sıra kızın eve girmesine gelir. Bu esnada da birtakım âdetler uygulanır. Bunlardan biri kötülük ve kötü düşüncelerin def’i için bardak kırılmasıdır. Diğer gelinin evin eşğine yağ sürmesidir. Bu suretle bugün biter.

Ortodoks Hristiyan bir Türk topluluğu olan Gagavuzlar, Gagavuzya=Gagavuz Yeri diye anılan Güney Moldova başta olmak üzere Ukrayna'nın Odesa ve eski bir Basarabya toprağı olan Belgrad ile Kabardina-Balkar, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye, Yunanistan ve Romanya'da yaşamaktadırlar. Ayrıca Bulgaristan'da Provadya yakınında, Varna bölgesindeki köylerde, Dobruca ve Kavarna ile Bulgaristan'ın güneyindeki Yanbol ve Topolovgrad çevresinde de Gagavuzlar yaşamaktadırlar (Güngör 1997: 1595). 1 Ocak 2014 tarihi itibarıyla Moldova'nın 35585 milyonluk nüfusunun % 4,4'ünü Gagavuzlar oluşturmaktadır (Eker 2014: 6).

Hristiyan Türkler olan Gagavuzların adları ve Balkan coğrafyasına nerden gelip yerleştikleri konusunda pek çok görüş bulunmaktadır. Gagavuz adı konudaki en eski görüşler Gagavuz adının Gök Oğuz'dan geldiği yönündedir. Fakat bu görüşü kabul etmeyen Paul Wittek, Gagavuz adının Keykâvus adından geldiğini ileri sürer. Gagavuzların Oğuz soyundan geldiği ya da Oğuz kalıntısı olduğu yolundaki görüşlere karşı çıkan K. Karpat, bunların kesin bilgilere dayanmadığını ve *"böyle olması gerekir"* düşüncesinden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Karpat, P. Wittek'in görüşünü yani Gagavuzların Anadolu'dan geldiklerini ve İzzettin Keykavus'un soyundan olduklarını kabul etmiştir (Karpat 1976: 172).

Gagavuz adı ile ilgili; Gök Uz'dan ve Selçuklu Sultanı II. İzzettin Keykavus'tan geldiği yolundaki görüşlerin yanı sıra, Gagavuzlar'ın kim olduğu ve nereden geldikleri konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Bu konudaki pek çok görüşten bazıları şöyledir:

V. A. Moşkov'a göre, Gagavuzlar ve Deliorman Türkleri, Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlardan geçip gelmişlerdir. 1064 yılından sonra Balkanlara göç etmiş bir Oğuz grubunun kalıntısıdır. K. Jirecek ise Gagavuzları Moğol akınlarından sonra Bulgaristan'da yerleşen Kumanlar'ın torunu saymıştır. T. Kowalski ise Gagavuzlar'ın kuzeyden geldiğini ispata çalışmıştır. Kowalski'nin düşünce-

lerine Fuat Köprülü de katılmıştır. N. Boskakov da Gagavuzlar'ın Karadeniz'in kuzeyinden gelen bir Oğuz grubu olduğu düşüncesindedir (Türk Ansiklopedisi: 110,111). Gagavuzların kim olduğuna dair bir de Yunan ve Bulgarlarının iddiaları vardır. Grekler, Gagavuzların Osmanlı İmparatorluğunda yaşarken padişahın bir emriyle Rumca konuşmalarını yasaklanan ve bu yüzden Türkleşerek, Rumcayı unutan Grekler olduğunu iddia etmişlerdir. Bulgarlar da aynı Rumlar gibi Osmanlı padişahının bir fermanıyla Bulgarların kendi dillerini konuşmalarını yasakladığını ve zorla Türkleştirildiklerini iddia etmektedirler (Çınar 1997: 1610).

Günümüzde Ortodoks Hristiyan olan Gagavuzların Hristiyanlığı Bizans'ın baskılarıyla Oğuzların 1064 yılında Balkanlara ilerlemesinin başlaması sonucunda 1261-1320 yılları arasında kabul ettikleri görüşü ağır basmaktadır (Çınar 1997: 1609). Gagavuzlar, Ortodoks Bizans Kilisesinin etki alanı içinde bulduklarından Ortodoks mezhebini seçmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'u fethinden sonra, Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Ortodoksların temsilcisi olarak Fener Patrikhanesini tanınması Rum Papaz sınıfının durumunu güçlendirince Yunanlılaştırma propagandasına maruz kalan Gagavuzlar, 1870 yılında Bulgar Ekzarkhanesi kurulunca, bu defa da Bulgar Kilisesinin Bulgarlaştırma politikasıyla karşı karşıya kalmıştır (Güngör 1997: 1599). Gagavuzların kullandıkları dinî terimlerde ve isimlerde Bulgar etkisi görülmektedir. Oysa Gagavuzlar, yüzyıllar boyunca Ortodoks Rum Kilisesinin ve dininin etkisi altında yaşamışlardır. Gagavuz dilinde Rumcanın etkisi görülse de Gagavuzlar kökenleri ve dilleri itibarıyla Rumlardan çok farklıdır. Bulgarcanın etkisi ise Gagavuzlar'ın Bulgarlar arasında yaşamış olmaları ve Bulgarların okul ve kilise yoluyla Gagavuzlar'ı Bulgarlaştırma çabaları ile açıklanabilir (Karpat 1976: 174).

Gagavuzlar, atalarından kalma geleneklerini sürdürürler. Bununla birlikte, Ortodoks olmalarına rağmen, pek çok konuda, dinî görevlerini yerine getirmeleri sırasında, hatta bağlı oldukları

Hristiyan dininin kurallarına açıkça aykırı hareket ederler (Atanas 1940: 47). Hatta Bizanslılar ve Ruslar tarafından Hristiyanlaştırılan Gagavuzlar'ın inanışlarında bir takım İslâmî unsurlar göze çarpar. Örneğin, Ruslar (Slavlar) Tanrı için "Boje", Rumenler "Domn", Yunanlılar "Toes" kelimesini kullanırken, Gagavuzlar İslâmî bir terim olan "ALLAH" kelimesini kullanmaktadırlar (Günay-Güngör 1997: 153). Gagavuz kültürü, Türklük ve Hristiyanlık unsurlarını bir arada taşımakla beraber, diğer çevre kültürlerinden de etkilenmiştir. Gagavuz kültüründe İslâm öncesi Türk kültürü unsurları olarak; Tepegöz, Albastı, Canavar (Kurt) Bayramı, Allahlık (=İduk), kurban, ölü gömme adetleri ve mezar yapıları, ağaçlara bez bağlama ve daha birçok benzerlik bulunmaktadır. Ayrıca Gagavuz maddi kültürünü oluşturan giyim kuşamla ilgili *fistan*, *çakışır*, *çarık*; ev eşyası *kilim*; beslenme ana maddelerinden olan *pesmet*, *yufka*, *kolaç*, *pita*; *peşkir*, *kelep*, *çile* gibi pek çok unsur Anadolu kültürü ile benzerlik gösterir (Güngör 1997: 1602). Bunların yanı sıra Gagavuz kilisesinde üst katta erkekler, alt katta kadınlar oturur, çünkü aynı yerde kadınlar ile erkeklerin oturması uygun değildir. Domuzun pis et olarak anılması, çeşme yaptırmanın büyük sevap sayılması, kurban kesmek gibi adetler sadece dinle açıklanamaz, ancak etnik yakınlık ve sosyal etkileşme ile açıklanabilir (Çınar 1997: 1610).

Gagavuz dilinden bahsedecek olursak Gagavuz Türkçesi, Türkçenin Oğuz grubundandır. Osmanlı Türkçesinden etkilendiği gibi Yunan, Bulgar, Romen, Moldovan ve Rus dillerinden de birçok kelime almıştır. Ancak Gagavuzlar, Osmanlı alfabesini öğrenmemiş ve Osmanlı yazılı edebiyatını okumamışlardır. Osmanlı döneminde ve ondan sonra uzun zaman Yunan alfabesi ile yazılmış Türkçe (Karamanlca) kitaplar okumuşlardır. Osmanlı döneminde, Gagavuzlar tarafından yazılmış herhangi bir edebî esere rastlanmamaktadır. Gagavuzlar, dinî bilgileri Yunan alfabesiyle yazılmış Karamanlca kitapları okuyarak öğreniyorlardı (Güngör 1997: 1601).

Kim oldukları, nereden geldikleri konusunda birçok görüş olan, kesin bir sonuca bağlanamayan ve içinde yaşadıkları toplumlar tarafından asimile

le edilmeye çalışılan Gagavuzlar, 1259'da Kuzey Bulgaristan'da Varna, Balçık, Gâvur-suyucuk ve Kavarna bölgelerine yerleştiler. Kavarna Despotluğu'nu kurdular. Despotlukta Gagavuzların oturduğu 68 köy bulunmaktaydı. Bu despotluk 1383 yılında Osmanlı Devleti tarafından ortadan kaldırıldı. Gagavuzların bir kısmı Siroş'un Yeni Zihni, Hrisohora köylerine ve Karaferye civarına yerleşirken bir kısmı da Bulgaristan'ın Pazarcık ve Yanbol kentleri ile Doğu Trakya'nın Edirne, Havza, Kırklareli, Uzunköprü, Malkara, Babaeski kentlerine dağıldılar ve buralardaki 15 köye yerleştiler (Cin, 2010: 20).

1700'lerin ortalarında Tuna üzerinden Rusya'ya bir Gagavuz göçü başladı. Ruslar, Türklerle yaptıkları 1806-1812 Savaşı'nda işgal ettikleri şimdiki Bulgaristan'ın bazı kısımlarından 1829 yılında geri çekilince, bölgede kalmış olan diğer Gagavuzların tamamı onları izledi ve şimdiki merkezlerini oluşturan Moldova'ya yerleştiler (Gökdağ 2014: 23).

II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Gagavuzlar, Moldova sınırları içinde bütün olarak bir arada yaşadı. Fakat Stalin, Besarabya'nın güneyini Ukrayna'ya verince Gagavuzlar ikiye bölündü. Gagavuzların Besarabya'da yaşadıkları bölgenin büyük bir bölümü eskiden Bucak adıyla bilinmekteydi. Bu bölge 1812 yılına kadar Osmanlı Devleti idaresinde kalmıştır. Gagavuzların önemli bir kısmı da halen Bulgaristan'ın doğusunda Varna, Kavarna, Balçık ve civar köylerinde yaşamaktadır. Bulgarlar, bu bölgede yaşayan Gagavuzları Türkleştirilmiş Bulgar olarak görmektedir. Bugün Bulgaristan'da Karadeniz sahillerine yakın 20.000-50.000 civarında Gagavuz yaşamaktadır (Karpaz 1996: 288).

Gagavuzlar, 1940-1941 yıllarında tekrar Sovyet idaresine girmiştir. Ardından 1941-1944 yıllarında Romen hâkimiyetinde yaşamışlardır. 1944-1991 yılları arasında ise, tekrar Sovyet idaresinde yaşamışlardır. Sovyet idaresi süresince komünist parti kendine yerli kadro yetiştirmek amacıyla pek çok Gagavuz'a yükseköğrenim ve meslek sahibi olma imkânı tanımıştır. Gagavuzları Ruslaştırmak ve Romen çoğunluğun gücünü kırmaktı Sovyet politikalarının öncelikli amaçlarından biriydi (Karpaz 1996: 290).

Moldova'da 1 Aralık 1991 tarihinde ilk başkan-

lık seçiminden sonra Gagauzlar, halk oylamasıyla, egemenliklerini ilan ettiler. Bağımsızlıktan sonra bir anayasa hazırlandı ve Stefan Topal ilk devlet başkanı seçildi. Ayrıca Gagauz bölgesinin en büyük şehri Komrat başkent oldu (Gökdağ 2014: 27,28).

Sovyetlerin dağılmasından sonra Moldova'da yaşayan etnik gruplar, Romenlerin dayattığı dil politikalarını kültürel ve siyasal gelişmelerine yönelik bir saldırı olarak gördüler. Özellikle Gagauzlar ve Transdinyester halkı, milliyetçi ve merkezîyetçi eğilimler karşısında sert bir tutum takındılar ve kendi kendilerini yönetme hakkı talep ettiler. Genel olarak 1990'lı yıllardaki sorunlar yalnızca dil sorunlarından kaynaklanmıyordu, aynı zamanda ulusal azınlıkları, Moldova'nın Romanya'nın bir parçası olduğu her İki Dünya Savaşını kapsayan dönemde insanları derinden etkilemiş olan korkulardan kaynaklanıyordu (Gökdağ 2014: 28).

Ağustos 1991 tarihinde, Moldova'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra, Romanya taraftarı Halk Cephesi'nin Romanya ile birleşme propagandası yapmasıyla Moldovanlar dışındaki etnik gruplar arasındaki korkular yeniden uyandı. Mayıs 1994 tarihindeki halk oylamasıyla Moldova halkının % 90'ından fazlasının bağımsız bir Moldova istediği ve Romanya ile birleşme fikrine karşı olduğu resmen beyan edildi. Temmuz 1994 tarihinde Moldova Anayasası ilan edildi ki bu anayasa Transdinyester ve Gagauzlara özerklik tanımayan bir anayasa idi. Fakat 23 Aralık 1994 tarihinde Gagauzlara özerklik veren bir yasa kabul edildi. Bu yasanın temel hedefi "*Moldova Cumhuriyeti'nin bir bileşeni olan Gagauzlara kendi kaderlerini tayin etme hakkı (self determinasyon) biçiminde bir hukuki statü çerçevesinde bölgesel özerklik verilmesiydi*". Bu yasaya göre Gagauzya, halkının % 50'den fazlasını Gagauzların oluşturduğu tüm bölgelerden oluşmaktaydı. 30 topluluk Gagauzya'nın 1 Ocak 1996 tarihinde kurulması lehinde oy kullandı. Böylece Gagauzya, Özerk Kırım Cumhuriyeti ile birlikte Doğu Avrupa'da etnik çatışmaların bölgesel (teritoryal) özerklik ile çözülebildiği tek örnek oldu (Gökdağ 2014: 29).

Özerklik yasasına göre Gagauz halkı, Gagauzya Özerk Bölgesinin kurucu unsuru olarak kabul edilmiştir. Bu sayede Gagauzlar artık bir azınlık

grubu veya etnik grup olarak değil, bunun yerine self determinasyon hakkı tanınan bir halk olarak tanımlanacaktır. Yasadaki bu hüküm, Gagauzları rahatlatmış, 1918-1940 ve 1941-1944 yılları arasında olduğu gibi Moldova'nın yeniden Romanya ile birleşme ihtimalinden kaynaklanan geçmişten gelen endişeleri ortadan kaldırmıştır. Böylece manevi güç ve yasal kazanımlarla Mart 1995 tarihinde Gagauzlar, özerklik lehinde oy kullanmışlardır (Gökdağ 2014: 30).

Türkiye ve Gagauzlar arasındaki ilişkiye gelecek olursak, Gagauzlar, 1930'ların başından itibaren bölgeye giden Türk konsololar aracılığıyla tanınmaya başlamıştır. Gagauzlar hakkındaki bilgiler, Hamdullah Suphi Bey'in 1931 yılında Bükreş Elçiliğine atanmasıyla önemli oranda artmış ve Gagauzların Türkiye'ye göçü meselesi de bu tarihten itibaren gündeme gelmiştir. Hamdullah Suphi Bey 18 Ocak 1932 tarihinde "*Gagauz Türkleri*" başlıklı bir rapor hazırlayarak Gagauzlarla yakından ilgilenmiştir (Duman 2008: 36).

Türkiye, Müslüman Türklerin gelişmesine gayret ederken Gagauzların da anavatanla bağlar kurmasını hedefleyen bir politika takip etti. Atatürk'ün emriyle Kuzey Dobruca'da yaşayan Gagauz Türkleri arasında eğitim-öğretim faaliyetlerine yön verildi. Hamdullah Suphi Tanrıöver, 17 Aralık 1934 tarihinde Romanya Maarif Nazırı Doktor Anjelesko'ya ziyaret ederek Mecidiye Medresesinde ıslahat yapılmasını ve Besarabya'daki Türklerin anadillerinde eğitim görmeleri konusunda istekte bulundu. İkili temaslardan sonra 1935 yılında Mecidiye Medresesi öğretmen okuluna dönüştürüldü. Ayrıca Gagauzların gittikleri okullarda Türkçe öğretilmeye başlandı. Bu okullara Türkiye'den önemli miktarda kitap ve malzeme yardımı yapıldı (Ural 2015: 197). Ayrıca Rum-Ortodoks Kilisesine karşı Türk- Ortodoks Kilisesinin kurulması ve bu yolla güçlendirilmesi ile ilgili bir proje ileri sürülmüş, fakat bu proje Sovyet rejimiyle birlikte gündemden düşmüştür (Eker 2014: 14).

Gagauzlar üzerine çalışmalar yapan, onların Türkiye'ye göç ettirilmesinin faydalı olacağını savunan sadece Hamdullah Suphi Bey değildi Yaşar Nabi Bey de aynı görüşteydi. Yaşar Nabi Bey, "Balkanlar ve Türklük" adlı eserinde, Romanya'daki

Gagauzları uzun uzun anlatmıştır. Yaşar Nabi, Gagauzların yaşadıkları bütün sorunlara rağmen dil, kültür, örf ve adet bakımından Türklüklerini oldukça canlı bir biçimde koruduklarını ifade etmekte ve buna dair pek çok örnek sunmaktadır. Ayrıca Gagauzların inanışlarından dolayı Türkiye’de kötü muamele göreceklere de inanmıyordu. Bununla birlikte, Gagauzların Türkiye’ye göçüyle birlikte Türkiye’nin oldukça nitelikli bir nüfusa kavuşacağına inanıyordu. Fakat 4 Haziran 1936 tarihinde Romanya ile yapılan göç mukavelesinde, Gagauzlardan hiçbir şekilde söz edilmemiş, sadece Müslüman Türklerin göçü ve onların geride bırakacağı emlakın durumu değerlendirilmiştir (Duman 2008: 38, 39).

13 Ağustos 1995 tarihinde Moldova Parlamentosunda Gagauziya’nın (Gagauz Yeri) otonom bölge statüsü kabul edildiği süreçte Gagauzlar, Türkiye Cumhuriyeti eski Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in önemli rol oynadığını ifade ederler. Bugün Moldova’nın güneyinde kendi özerk bölgeleri dışında Ukrayna, Bulgaristan ve Yunanistan’da azınlık olarak yaşayan Gagauzlar, aslında Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Türk dünyasının yeni yeni keşfettiği topluluklarından biridir (Eker 2014: 14). Buna rağmen günümüzde, Türkiye’nin Moldova ile ilişkilerde Gagauzların önemli bir yeri vardır. Fakat bu ilişkiler zaman zaman Gagauz Yeri’ndeki Gagauzları üzecek bir nitelik kazanmıştır. Gagauzlar kan kardeşleri hatta abileri olarak gördüğü Türkiye’den daha çok destek beklemekte ve desteği göremeyince hayal kırıklığına uğramaktadır. 2014 yılında, TBMM Başkanı Cemil Çiçek’in Gagauz Yeri ziyareti, Gagauzlar için çok önemlidir. Fakat bu ziyaret Gagauz gazetelerinde, Gagauzlar Türkiye’den memnun değil başlığıyla “*Gagauzlar destek, ortak çalışma teklifleri, takdir edici sözler beklerken tam tersi bir muameleyle karşılaşmanın şaşkınlığını yaşadılar*” şeklinde yer almıştır. Haberde, Ankara’nın daha çok, Gagauz Yeri’nin Moldova’nın ayrılmaz bir parçası olduğunu, hareketleri ve politikaları konusunda Moldova’ya danışmaları gerektiğini telkin etmesi Gagauzların

canını sıktığı belirtilmiştir. Yine aynı haberde Gagauzların Türkiye’den beklentileri de dile getirilmiştir. Gagauzlar daha çok zengin abiden projelerle gelmesini, Gagauz dilinde eğitim yapan okullar açarak onları finanse etmesini beklemektedir. En azından Çadır Lunga şehrindeki Moldova-Türk Lisesinde Gagauz çocukları için öğrenim ücretlerinin azaltılması için girişimde bulunmasını beklemektedir. 2014 yılında yapılan referandumda, % 97,43’ü Avrupa Birliği üyeliğine karşı çıkmış, % 98,09’u Gagauz Yeri’nin Moldova’nın egemenliğini yitirmesi hâlinde otomatik olarak bağımsız bir devlet olma yönündeki oyuna saygı duyulması gerektiği dile getirilmiştir. Aksi bir görüş, Gagauzların iradesine saygısızlık olarak görülmüştür. Türkiye’nin Kışinev’i memnun etmesi Türk kardeşlerinin çıkarlarına ihanet olarak görmüşlerdir (http://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2014_05_16/Gagauzlar-Turkiyeden-memnun-degil).

Moldova’daki Gagauz Yeri dışında yaşayan Gagauzların da çeşitli sorunları bulunmaktadır. Bunlardan Ukrayna Gagauzları da Türkiye tarafından varlıklarının bilinmesini istemektedir. Ukrayna’da 40.000 civarında Gagauz yaşamaktadır. En yoğun yaşadıkları bölge olan Odessa’nın 9 köyünde yaşayan Gagauzlar, bu köylerin nüfusunun tamamını oluşturmaktadır. Ukrayna’daki Gagauz Türkleri’nin önde gelen isimlerinden olan Kiev Taras Şevçenko Üniversitesi Filoloji Enstitüsü Türkoloji Bölümü öğretim üyesi ve Ukrayna Gagauzlar Birliği eski başkanı Doç. Dr. Tudora Arnaut’a göre, öncelikle ekonomik sorunlar köyden kente göç, Moldova’daki Gagauzların yararlandığı haklardan yoksun olma, su ve yol sorunu gibi alt yapı ile ilgili sorunlar ve en önemlisi eğitim gibi pek çok soru bulunmaktadır. Ayrıca tamamı Gagauzlardan oluşan 6 köyde, Gagauzca, ilkokul 1. sınıftan 11. sınıfa kadar haftada sadece 2 saat okutulmaktadır. Ders kitapları da yetersizdir. Ukrayna’da yaşayan Gagauzlar Türkiye’nin kendilerine karşı yeterince ilgili olmadığından şikâyetçidir. Bununla birlikte, köy okullarına Türkiye’nin yardımıyla internet bağlantılı bilgisayar laboratuvarı kurmuştur. Yine

2016-2017 eğitim yılından itibaren Gagauzca ders kitapları Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları tarafından Türkiye’de basılacaktır.

Ukraynalı Gagauzlar, Türkiye ve Ukrayna arasındaki ilişkilerde köprü olmak, Türkiye’nin onların varlıklarını bilmesini, köylerin birinde Türk lisesinin açılmasını ve işadamlarının yatırım yapmasını istemektedirler (http://www.dha.com.tr/turkiye-varligimizi-bilsin-istiyoruz_1165593.html). Aslında bu isteklerin hepsi Moldova Gagauz Yeri’nde yaşayan Gagauzlar için de geçerlidir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, uzun bir kriz dönemi yaşandığından ülkedeki en önemli sorun ekonomik sorunlar olarak görülmektedir. Ayrıca eğitim sorunu ekonomik sorunlar kadar önemlidir. Gençler eğitim için Türkiye, Rusya, Romanya, Bulgaristan, Ukrayna’ya gitmektedir. Öğrenimleri bittikten sonra da kendi ülkelerine dönmemektedirler. Bağımsızlıkları ve Rus tehdidine karşı endişeleri bulunan Gagauzların Türkiye’den de beklentileri bulunmaktadır. Gagauz Özerk Yeri Başbakanı Mihail Formuzal durumu şu şekilde özetliyor: “*Moldova’nın sınırları içinde kalmak istiyoruz. Ama merkezi hükümet ülkeyi bölecek bir yolda ilerliyor. Üstelik Moldova’nın NATO’ya, AB’ye girmesini istiyor. Biz buna karşıyız. Moldova, AB ile ortaklık anlaşmasını imzalayıp yürürlüğe sokarsa ekonomimiz kendiliğinden çöker. Bu nedenle şayet Moldova hükümeti AB ile anlaşarsa, biz de ayrılıp bağımsızlığımızı ilan ederiz...*” (<http://www.yenicaggazetesi.com.tr/gagavuz-turkleri-baskani-formuzalla-31042yy.htm>).

Sonuç

Bugün Moldova’nın güneyinde Gagauz Özerk Yeri’nde yaşayan Hristiyan Türk toplumuyla tarihi, kültürel ve dil alanında pek çok ortak noktamız vardır. Kendilerini yaşadıkları yerlerin yerli unsuru olarak gören ve yaşadıkları toplumların içinde asimilasyon tehlikesi altında olan Gagauzların kan kardeşleri ve abileri olarak gördükleri Türkiye’den pek çok alanda beklentisi bulunmaktadır. Öncelikle özerkliklerini koruma, ekonomik yatırımlar, eğitim ve dil çalışmalarına Türkiye’den destek beklemektedirler. Bu sorunların Türk iş adamlarının

bölgeye yatırımını arttırması, ortak projelerin geliştirilmesi ve yayın faaliyetlerinin arttırılması, üniversiteler arası işbirliği, Gagauzların kendi kültürlerini ve dillerini korumalarına yönelik çalışmalar, Türkiye’ye gelen Gagauzlara vize kolaylığının sağlanmasıyla çözüleceğine inanmaktayız. Ayrıca ilişkilerin geliştirilmesi Hristiyan Türk akrabalarımızla yaklaşmamız açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- MANOV, Atanas (2001), Gagauzlar (Hristiyan Türkler), T.T.K Yayınları.
- CİN, Turgay (2010), “Milletler arası İlişkilerde Yunanlılaştırma Faaliyetlerine (Asimilasyona) İlişkin İki Örnek: Kalaşlar ve Gagauzlar”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 25, s. 11-50.
- ÇINAR, Günden Peker (1997), “Gagauzlar”, Türk Dünyası Dergisi Özel Sayısı, Sayı: 16, s. 1603-1615.
- DUMAN, Önder (2008), “Atatürk Döneminde Romanya’dan Türk Göçleri(1923-1938)”, Bilig, Sayı: 45, s. 23-44.
- EKER, Süer (2014), “Doğu ile Batı arasında Çıkmaz Yolların Kavşağında Yolunu Arayan Bir Ülke: Moldova”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 43, s.1-16.
- GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız (2014), “Moldova’nın AB Üyeliği Sürecinde Gagauz Özerk Bölgesi Bağımsızlığa Mı Yürüyor ?” , Karadeniz Araştırmaları, Sayı:43, s. 17-42.
- GÜNGÖR, Harun (1997), “Gagauz”, Türk Dünyası Dergisi Özel Sayısı, Sayı: 16, s. 1595-1602.
- GÜNAY, Ünver-GÜNGÖR, Harun (1997), Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi, Ocak Yayınları.
- KARPAT, Kemal (1976), “Gagavuzların Tarihi Menşei Üzerine ve Folklorundan Parçalar”, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi, C.1, s. 163-177.
- KARPAT, Kemal (1996), “Gagauzlar”, İslam Ansiklopedisi, DİA.
- Türk Ansiklopedisi (1982), “Gagauz”, M.E.B.
- URAL, Selçuk (2015),” Türkiye-Romanya İlişkileri (1923-1950)”, Kafkas Üniversitesi İİBF. Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 11, s.177-202.
- http://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2014_05_16/Gagauzlar-Turkiyeden-memnun-degil
- http://www.dha.com.tr/turkiye-varligimizi-bilsin-istiyoruz_1165593.html
- <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/gagavuz-turkleri-baskani-formuzalla-31042yy.htm>

Giriş

İslam öncesi Türk devletlerinde her ne kadar devletin başına geçecek kimseyle ilgili bir “ekberiyet” (büyük olan) sistemi var gibi görünse de saltanatı hanedanın belirli bir üyesine intikal ettiren kesin bir kaide ve gelenek yoktur¹. Çünkü “kut” (*talih, Tanrı'nın lütfü*)² anlayışı, mülkün hanedan azalarının ortak malı olduğundan hareketle, aile bireylerine aynı hakkı tanımaktaydı. Bunun yanı sıra Türklerde yine de bir takım temayüller ve eğilimler de mevcuttu. Bu eğilimler genellikle veliaht tayini veya büyük kardeşin başa geçmesi gibi olsa da bunun kesin bir kaidesi yoktu³. Kut anlayışı, Türkler İslamiyet’i kabul ettikten sonrada devam etmiştir. Nitekim bu anlayışı hanedan üyelerine tanıtmış olduğu eşit yönetme hakkı hanedan ailesi içerisinde gruplaşmalara neden olmuştur. Bu gruplaşmalar en nihayetinde isyanlara ve saltanat mücadelelerine yol açmıştır. Yaşanan bu iktidar mücadeleleri bazı zamanlar Türk devletlerine büyük kayıplara veya devletin zayıflayıp yıkılmasına sebep olmuştur.

1.Selçuklu Ailesinin İçerisinde Hâkimiyet Hakkından Doğan İlk Gruplaşmalar

Orta zamanlarda Müslüman Türk dünyasına siyasi, sosyal, kültürel ve askerî bakımdan damga vuran Büyük Selçuklu Devleti, henüz kuruluş evresinde bir takım dâhili hadiseler ve bölünmelere

tanıklık etmiştir. Bunun temel sebebi kut anlayışının gereği olarak ülke veya idare hükümdar ailesinin ortak malı sayılırdı. Aileden çıkan yönetici ise idarenin mutlak sahibiydi. Bundan dolayı Büyük Selçuklular bünyesinde bir takım bölünmeler ve gruplaşmalar kaçınılmazdı. Büyük Selçuklu ailesi içerisindeki bölünmeler Selçuk Bey’in ölümünün akabinde yerine geçen oğlu Arslan Yabgu ile başlamıştır. Bilindiği üzere Selçuk Bey’in Mikâil, Arslan Yabgu, Yusuf Yinal, Musa Yinanç adında dört oğlu vardı. Bunlardan Tuğrul ve Çağrı Beylerin babası Mikâil, henüz Selçuk Bey hayattayken girişmiş olduğu bir kale kuşatması neticesinde ölmüştü. Mikâil’in ölümü Selçuk’un torunları Tuğrul ve Çağrı Beyleri kendi himayesine almasına sebep olmuştu. Onların yetiştirilmesinde bizzat ilgilenmişti. Öyle ki Selçuk Bey bu torunlarının ilerde istikbal vadedeceğinden dolayı onları hiç yanından ayırmamıştı⁴.

Arslan Yabgu yeğenleri Mikâil oğulları Tuğrul ve Çağrı Beyler ve kardeşi Musa ile birlikte devleti kolektif bir şeflik sistemine göre idare etmişlerdi. Bu idare şekli sonraları Selçukluların içerisinde gruplaşmaların zeminini hazırlamıştı. Çünkü Mikail oğulları amcaları Arslan Yabgu’un idaresine pek sıcak bakmamaktaydılar. Nitekim Arslan Yabgu’un 1025 tarihinde Gazneli Mahmud tarafından tevkif edilip Hindistan’daki Kalencer kalesine hapsedilmesi üzerine Mikail oğulları Tuğrul ve Çağrı Beylerin amcalarını kurtarmak adına bir girişimleri olmadı. Bu tutum Selçuklu ailesinin içerisinde ayrılık çizgilerini keskinleştirmişti. Arslan Yabgu’nun esareti döneminde oğlu Kutalmış ve Arslan Bey’in destekçileri olan Oğuzların beylerini kurtarmak adına bir takım girişimleri olmuşsa da önemli bir başarı elde edememişlerdi. 1032 tarihinde Arslan Yabgu’un Kalencer Kalesinde esaretteyken ölmüş olması ve onun idaresini tanıyan Oğuzların özellikle Tuğrul ve Çağrı Beylerin tavırsız duruşlarından dolayı onların idaresini tanımamışlardı. Sel-

1 Halil İnalçık, “Osmanlılar’da Saltanat Verâseti Usûlü ve Türk Hâkimiyet Telâkkisiyle İlgisi,” *AÜSBFD*, C. 14, S. 1, Ankara 1959, s. 69; Zeki Velidî Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, 3 baskı, İstanbul 1981, s. 53.

2 Talat Tekin, *Orhon Yazıtları*, TDK Yayınları, Ankara 2008, s. 106; Eski Türklerde “kut” kelimesi; can, ruh, baht, uğur, başarı, rızık, yücelik, mertebe, gerçeğe ulaşmak, aydınlanmak, sevinç anlamlarına gelmekteydi. Bkz.; Nurbolat Bogenbayev-Aydın Calmirza, “Eski Türk Dünya Görüşündeki “Kut” ve “Karga” Kavramları”, *Millî Folklor Dergisi*, C. 13, S. 103, Güz 2014, s. 70.

3 Bu anlayışı Gök-Türk hükümdarı Bilge Kağan’ın 734 tarihli kitabesinde, “*babam hakan öldüğünde sekiz yaşında kaldım, türe mucibince amcam hakan oldu*” görmekteyiz. Bkz.: Hüseyin Namık Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, TDK Yayınları, Ankara 2000, s. 37; Ahmet Taşağıl, *Göktürkler*, C.III, TTK Yayınları, Ankara 2004, s. 37.

4 M. Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, C.I, TTK Yay., Ankara 2011, s. 32.

çuklu idaresindeki Oğuzlar bölünmeye başladılar. Böylece Selçuklu idaresinde *Yabgulular* (Arslan Yabgu Oğuzları), *Selçuklular* (Tuğrul ve Çağrı Bey grubu) ve *Yınallılar* (Yusuf Yinal Oğuzları) gibi gruplar oluşmaya başladı⁵. Bu gruplaşmalar beraberinde hanedan üyelerinin mutlak iktidara karşı isyanlarını da beraberinde getirmiştir.

1.1. Mikâiloğulları (Tuğrul ve Çağrı Bey) Grubu

Selçuklular grubunu, Tuğrul ve Çağrı Beyler oluşturmaktaydı. Özellikle Arslan Yabgu'nun saltanatı döneminde gruplaşmalar başlamıştır. Selçuk Bey'in Samani devletinin yıkılmasının akabinde yüz yaşının üstünde hayata veda etmesi (öl. 1007 veya 1009) Arslan Yabgu'yu daha da ön plana çıkarmıştı⁶. Ancak diğer taraftan Selçukluların yeni liderine karşı yeğenleri Tuğrul ve Çağrı Beyler görünürde bir hoşnutsuzluk sergilememiş olsalar da bu durumdan da pek memnun değillerdi. Tuğrul ve Çağrı Beyler, Selçuk Bey öldükten sonra Maverâünnehir'e inip Nur kasabasında bulunan Arslan Yabgu'nun yanına gelmek yerine ona yakın bir bölgeye yerleşmeleri bu hanedan üyelerinin arasında bir sorun olduğunu göstermekteydi⁷.

Arslan Yabgu, bölgenin önemli güçlerinden olan Karahanlıların karşısında tutunabilmek için bu devletle anlaşmak zorunda kaldı. Nitekim Arslan Bey, Karahanlı hükümdarı İlig Nasır Han ile anlaşarak onunla birleşti. Bu sırada Arslan Yabgu ve yeğenleri Tuğrul ile Çağrı Beyler arasında hâkimiyete dayalı bir gerginlik söz konusuydu⁸. Karahanlı hükümdarı İlig Han ise Selçukluların tamamının kendisine tabii olmasını istemekteydi. Ancak Tuğrul ve Çağrı Beyler amcalarının yanında

yer almayarak bu birleşmeye katılmadılar. Bunun üzerine İlig Han, bu iki kardeşin giderek güçlendiğini görmüş ve kendileriyle birleşmeyi reddettikleri için onlara karşı düşmanca tavır almaya başladı. Çok geçmeden İlig Han, Maverâünnehir'de otoriteyi sağlamak adına Tuğrul ve Çağrı kardeşlerin üzerine yürüme kararı aldı. Buna karşılık iki kardeş kendisine bağlı Oğuzlar ile İlig Han'ın topraklarını yağmalamaya başladılar. Büyük bir orduyla sefere çıkan İlig Han, iki kardeşi bozguna uğrattı. Mikail oğulları bu saldırı sonrasında Talas bölgesine çekilerek diğer bir Karahanlı lideri olan Buğra Han'a başvurmak zorunda kaldılar. Tuğrul ve Çağrı kardeşler, Buğra Han'a bir elçi göndererek kendilerinin huzuruna çıkacaklarını bildirdiler. Buğra Han, bu dururum karşısında gayet memnun kaldı ve Selçuklu elçisine de "*bundan böyle saltanat işi bizimle Selçuk oğulları arasında ortaklık yoluyla olacaktır*" diyerek elçiyi hediyelerle geri gönderdi. Ancak Buğra Han çok geçmeden asıl niyetini açık ederek Tuğrul Bey huzurdayken onu tutuklattı. Bu durumu önceden sezinleyen Çağrı Bey gerekli tedbirleri almıştı. Çağrı Bey, Karahanlı kuvvetlerini mağlup ederek birçok önemli komutanı esir aldı. Çağrı Bey, kardeşi Tuğrul Bey'in serbest kalması için bu komutanları tuttu. Nitekim Çağrı Bey'in bu stratejisi başarıya ulaşarak kısa süre sonra Tuğrul Bey serbest kaldı⁹. Daha sonra iki kardeş ağırlıklarıyla birlikte Maverâünnehir'e geri döndüler. Bu olay Selçuklu hanedanının içerisindeki bölünmeleri belirginleştirmişti. Özellikle İlig Han'ın Mikail oğullarına yönelik saldırısı esnasında hem de Buğra Han'ın Tuğrul Bey'i esir etmesi sırasında amcaları Arslan Yabgu onları destekleyecek nitelikte her hangi bir girişimde bulunmamıştı olması en önemli sebeplerdendir¹⁰. Yine Arslan Yabgu, İlig Nasır Han ile ittifakını bozmuş ve Karahanlı Arslan Han'ın esaretinden kurtulmuş olan Karahanlı şehzadesi Ali Tegin ile ittifak kurdu. Arslan Yabgu bu ittifaka yeğenleri Tuğrul ve Çağrı Beyleri aradaki gizli iktidar mücadelesinden dolayı dâhil etmemişti. Ancak Ali Tegin, yeğenlerin Arslan Yabgu'nun otoritesini

5 Râvendî, Râhat-üs-Sudûr ve Âyet-üs-Sürûr, C.1, (Çev. Ahmed Ates), TTK Yay., 2. Baskı, Ankara 1999, s. 87-89; Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1999, s. 53; 37; Ali Sevim ve Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset, Teşkilat ve Kültür), TTK Yay., Ankara 1995, s. 17; Hasan Taşkıran, Selçukluların Sürgün Evlatları Yabgulular, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2016, s. 12-13.

6 Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, C. 1, s. 31.

7 Sergey Grigoreviç Agaçanov, *Selçuklular*, (Çev. Ekber N. Necef ve Ahmet R. Annaberdiyev), Ötüken Yay., İstanbul 2006, s. 276.

8 Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, s. 88.

9 Köymen *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, C.1, s.97-99.

10 Ali Sevim, "Çağrı Bey", C.8, *DİA*, İstanbul 1993, s. 183.

tanımları için yeğenleri üzerinde baskı kurmaya başladı¹¹. Bu baskı adeta Arslan Yabgu ve yeğenleri Tuğrul ve Çağrı Beylerin arasının iyice açılmasına neden oldu. Nitekim sonraları Arslan Yabgu Gazneli Mahmud tarafından tutuklanıp Hindistan'daki Kalencer Kalesine hapsedilmesine yönelik Tuğrul ve Çağrı Beylerin amcalarını kurtarmak için bir takım gönülsüz girişimlerde bulundusalar da bu durumu çok önemsememişlerdi¹². 1032 tarihinde Arslan Yabgu Kalencer Kalesinde ölünce Selçuklu iktidarı Mikâil oğullarının eline geçmişti¹³.

1.2. Yabgulular (Arslan Yabgu ve Evlatları) Grubu

Arslan Yabgu¹⁴ 1025 tarihinde Gazneli Mahmud tarafından tevkif edilip Hindistan'daki Kalencer Kalesine hapsedilmesi üzerine Mikail oğulları Tuğrul ve Çağrı Beylerin amcalarını kurtarmak adına bir girişimleri olmadı. Bu tutum Selçuklu ailesinin içerisinde ayrılık çizgilerini keskinleştirmişti. Arslan Yabgu'nun esareti döneminde oğlu Kutalmış ve Arslan Bey'in destekçileri olan Oğuzlar, beylerini kurtarmak adına bir takım girişimleri olmuşsa da önemli bir başarı elde edememişlerdi. 1032 tarihinde Arslan Yabgu'nun Kalencer Kalesinde esaretteyken ölmüş¹⁵ olması ve onun idaresini tanıyan Oğuzların özellikle Tuğrul ve Çağrı

Beylerin tavırsız duruşlarından dolayı onların idaresini tanımamışlardı. Böylece Selçuklu idaresi ve yönetimindeki Oğuzlar tamamen bölündüler¹⁶.

Selçuklu idaresi bundan böyle *Mikâil oğulları* grubu tarafından sürdürülmüştü. Yabgulu Türkler Selçuklular içerisinde ilk küstürülen zümreydi. Öyle ki Selçuklular gurubunun idaresini tanımayan diğer Oğuz grupları ve liderleri ya sürgün edilmişlerdi ya da tedip seferleriyle bertaraf edilmeye başlanılmıştı. Sürgüne tabi tutulan ilk grup Yabgulular olacaktı. Bölünme ve gruplaşmadan en zararlı çıkan ve sürekli sürgüne tabi tutulan Arslan Yabgu'nun evlatları (Kutalmış, Resul Tekin) ve torunları (Süleyman Şah, Mansur, Devle ve Alp İlig) ve onların yüksek idaresini tanıyan Yabgulu Oğuzları olacaktı. Yabgulular'ın sürgünleri Selçuklu devletinin kuruluşundan yükselişine kadar yarım asırdan daha fazla sürmüştü¹⁷. Özellikle Kutalmış'ın Tuğrul Bey'e yönelik isyanı ve sonra Sultan Alp Arslan'a yönelik isyanı neticesinde ölmüş ve evlatları Anadolu'ya sürülmüşlerdi¹⁸.

1.3. Yınallılar (Yusuf Yinal ve Evlatları) Grubu

İbrahim Yinal, Yusuf b. Selçuk'un oğludur. Kendisi Tuğrul ve Çağrı Beylerle hem kuzen hem de anne bir üvey kardeştir. Tuğrul ve Çağrı Beylerin babası Mikâil, henüz Selçuk Bey zamanında bir savaş sırasında ölmüş olması neticesinde Yusuf,

11 Sevim ve Merçil, *Selçuklular Devleti Tarihi*, s.18.

12 İbnü'l Esîr, *El-Kâmil Fi't-Tarih*, C. IX, (Çev. Abdülkerim Özaydın), Bahar Yay., İstanbul 1989, s.365-366; Taşkıran, s. 48-49.

13 Reşidü'd-din, *Câmiu't-Tevârih*, (*Selçuklu Devleti*), (Çev. Erkan Göksu ve H. Hüseyin Günes), Selenge Yay., İstanbul 2011, s. 78-79.

14 Bu unvan, ilk olarak Asya Hun Devleti'nde rastlanılmakla birlikte, daha sonraki İslam öncesi ve İslami dönem Türk devletlerince de kullanılmıştı. Kâşgarlı Mahmud, yabguyu (yafgu) halktan biri diye göstermekte ve mevkiinin hakandan iki derece aşağıda bulunduğunu kaydetmektedir. Oğuz boylarında yabgunun hükümdar unvanı hâlinde kullanıldığı görülmektedir. İbn Fadlân, Oğuz Türkleri'nin hükümdarına yabgu denildiğini, bunun hükümdarın unvanı olduğunu, Oğuzların başına geçen herkesin bu unvanı aldığını belirtmektedir. Bkz. İbn Fadlân, *Seyahatnâme*, (Çev. Ramazan Şeşen), İstanbul 2010, s. 16; Kâşgarlı Mahmud, *Divânü lügâti't-Türk Tercümesi*, C. III, TDK Yayınları Ankara 2000, s. 32; Hüseyin Salman ve Osman Gazi Özgüdenli, "Yabgu", *DİA*, C. 47, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013, s. 170-171.

15 Râvendî, *Râhat-üs-Sudûr ve Âyet-üs-Sürûr*, C. I, (Çev. Ahmed Ates), TTK Yay., 2. Baskı, Ankara 1999, s. 87-89.

16 Taşkıran, s. 49.

17 İlk sürgünü Arslan Yabguya tabii Oğuzlar yaşamıştı. Bunlar 1025 tarihinde beyleri Arslan Yabgu'un tutsak edilmesinin akabinde Tuğrul ve Çağrı Beylerinin idaresine girmemek için yaklaşık olarak 4000 çadırlık Yabgulu kesafeti Horasan'a geçerek burayı kendilerine yurt etmek istediler. Bunun için Gazneli Mahmud'un iznine başvurdular. Yabgulu Oğuzların bu kararı, Tus valisi Hacıb Arslan, devletin geleceği ve güvenliği için onların bu coğrafyaya yerleşmelerinin tehlikeli olduğuna kanaat getirerek bu duruma rıza göstermemişti. Bu yüzden bir kısmı Horasanda kalırken bir kısmı da Irak ve Suriye bölgesine gelmek zorunda kalmışlardı. Bkz.; İbnü'l- Esîr, C. IX, s. 361; Bundarî, *Zübdetü'n Nusra ve Nuhbetü'l-Ustra*, (Çev. Kıvameddin Burslan), TTK Yay., 2. Baskı Ankara 1999, s. 3.

18 Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 11; Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, C.I, (hzl. Erdoğan Merçil) İstanbul 1977, s. 54.

Mikâil'in eşiyle evlenmişti¹⁹. İbrahim Yinal ise bu evlilik neticesinde dünyaya gelmiştir. Lakabı Seyfuddevle olan İbrahim'in doğum tarihi hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Kendisine babası Yusuf Yinal'dan dolayı İbrahim Yinal (İnal) demişlerdir²⁰.

Yusuf Yinal'in 1030 tarihinde Gaznelilerle girişilen mücadelede neticesinde ölünce onun taraftarları veya yönetiminde bulunan Yinali Oğuzları İbrahim Yinal'in idaresine geçmişlerdi. İlk olarak 1038 Nesâ savaşının akabinde Horasan'ın önemli şehirlerinden Nişâbûr'un alınmasında İbrahim Yinal'i görmekteyiz²¹. Sonraları bu şehzadeyi Tuğrul Bey'in Anadolu seferine vazifelendirdiğini görmekteyiz. Bilindiği üzere Musa Yabgu'un oğlu Hasan'ın Pasinler ve Erzurum yakınlarındaki faaliyetleri sırasında Zap suyu yakınlarında Bizans valileri Aaron ve Kekavmenos tarafından pusuya düşürülüp öldürülmüştü. Bunun üzerine Tuğrul Bey, kardeşi İbrahim Yinal ve kuzeni Kutalmış'ı hem Hasan'ın öcünün alınması için hem de Anadolu'da fetihlerde bulunmaları için 1048/1049 tarihlerinde görevlendirdi. Nitekim İbrahim Yinal ve Kutalmış Bizans'a karşı büyük başarı göstererek önemli yerler fethettiler²². İbrahim Yinal bu zaferden sonra giderek güçlenmeye başlamıştı. Öyle ki bir zaman sonra Sultan Tuğrul'dan bazı muhkem yerler talep etti. Buna karşılık Tuğrul Bey temkinli davranarak ona Musul ve civarının valiliğini verdi. Ancak Sultan, buna karşılık İbrahim'in giderek güçlenmesini engellemek için Hemedan ve Rey şehirlerinin kendisine bırakılmasını istedi. Ancak İbrahim buna

yanaşmadığı gibi aracılık yapan Tuğrul Bey'in veziri Ebu Ali'yi de Sultan ile kendisinin arasını bozmaya çalıştığı gerekçesiyle tevkif edip gözlerine mil çekerek cezalandırdı. Sultan Tuğrul ise bunun isyan anlamına geldiğini söyleyerek 1050 tarihinde İbrahim Yinal'in üzerine ordu sevk etti. Önce Rey sonrada Hemedan'ın kaybeden İbrahim Yinal, Sermac Kalesine sığınmak zorunda kaldı. Muhkem bir kale olan Sermac Kalesi Tuğrul Bey'in 4 günlük muhasarası sonucunda düştü ve İbrahim Yinal esir edildi²³.

İsyanın bastırılması neticesinde Sultan Tuğrul üvey kardeşi İbrahim'e iyi davranarak, eğer isterse kendisine ikta vereceğini istemezse de yanında kalabileceğini teklif etti. Bunun üzerine İbrahim Yinal ileriye yönelik bir adım atarak Sultan'ın yanında kalmak istedi. Bilindiği üzere Sultan Tuğrul'un erkek evladı yoktu. Yani kendisinden sonra veliaht tayin edeceği bir varisi yoktu. İbrahim Bey ise Tuğrul Bey'den sonra kendisinin Selçuklu tahtına geçmek için bunu fırsat bildi. Olası bir durumda payitahtta olmak saltanatı ele geçirmek stratejik olarak önemliydi²⁴.

Ancak bu barış havası çok uzun sürmedi. Tuğrul Bey'in Bağdat seferi sırasında İbrahim Yinal'in tekrardan isyan edeceğiyle ilgili bir takım dedikodular yayılmıştı. Bunun üzerine Tuğrul Bey yeni bir isyanın çıkmasını mani olmak için Emir Savtekin'i İbrahim Yinal'a yollayarak onu Bağdat'a getirmesini emretti (1058)²⁵. Bu sıralarda Musul'u ele geçirmiş olan Aslan Besasari'nin üzerine yönelen Tuğrul Bey, huzura getirilen kardeşi İbrahim'i de yanında götürdü. Kısa süre sonra Tuğrul Bey'den ayrılan İbrahim Yinal'ın aklını çelmek için Aslan Besasari, Fatımi Halifesi Mustansır'ın da kendisini destekleyeceğini haberini ona göndererek isyan etmesinin yolunu açtı. Bunun üzerine Hamedan'a yönelen İbrahim Bey, küskün Oğuz kesafetinin de desteğini alarak isyan etti²⁶. Bunu öğrenen Tuğrul Bey az bir birlikle hızlıca Hamedan'a yöneldi ve İbrahim Bey'den önce buraya ulaştı. Fakat İbrahim Bey

19 Eski Türk kültüründe yengeyle evlenme geleneğine "Levirat" denilmekteydi. Bkz.; Musa Şamil Yüksel, "Türk Kültüründe "Levirat" ve Timurlularda Uygulanışı", Turkish Studies, Volume 5/3, Erzincan 2010, s. 2035.

20 Yinal yahut İnal kelimelerin manasıyla ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Kaşgarlı Mahmûd, "Anası hatun kökten babası ortalık adamlarından bulunan gençlere verilen isim" şeklinde belirtmektedir. Kaşgarlı Mahmûd, *Divanü Lûgat-it Türk*, C. I, (Çev. Besim Atalay), Ankara 1985, s. 122; diğer taraftan kelimenin "beyzâde" ve "inanılır insan" manasına geldiğini belirtenlerde bulunmaktadır. Bkz.; Abdülkadir Donuk, *Eski Türk Devletlerinde İdari-Askeri Ünvan ve Terimler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 16

21 Mehmet Altay Köymen, *Tuğrul Bey ve Zamanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976, s. 10-11.

22 İbnü'l Esîr, C. IX, s. 415.

23 Köymen, *Tuğrul Bey ve Zamanı*, s. 59

24 İbnü'l Esîr, C. IX, s. 422.

25 İbnü'l Esîr, C. IX, s. 484.

26 Erdoğan Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti*, Nobel Yay., Ankara 2011, s. 36.

şehre ulaştığında yanında Oğuz desteğini almıştı ve emrindeki birlikler daha fazlaydı. Hamedan önlendinde iki kardeş karşı karşıya geldiler. Tuğrul Bey, İbrahim'e karşı koyamayacağını anlayınca şehrin kalesine çekilmek zorunda kaldı. Zor durumda kalan Tuğrul Bey, yardım için Vezir Amid'l-Mülk, karısı Altuncan Hatun, ağabeyi Çağrı Bey'e ve yeğeni Alp Arslan'a birer mektup göndererek "sultanlığının elinden gitmek üzere olduğunu bunun için acele yardım göndermelerini" talep etmekteydi²⁷. Bunun üzerine Çağrı Bey, oğulları Kavurd, Alparslan ve Yakutî'yi kalabalık bir orduyla Hemedan'a gönderirken diğer taraftan Altuncan Hâtun, Emir İnanç ve Emir Ömer gibi sultana sadık emirlerle beraber Hamedan'a gitmek için yola koyuldular. Ancak gelen destek kuvvetlerini Rey yakınlarında karşılayan İbrahim Yinal, ağır bir yenilgiye uğratarak yeğenleriyle birlikte esir alındılar. İbrahim Bey, yeğenleri Muhammed ve Ahmed, Türk töresi gereğince yayın kirişiyle boğdurularak öldürüldüler (9 Cemaziyelâhir 451 / 23 Temmuz 1059)²⁸. Böylece devleti derinden etkileyen ve halkında desteğini almış olan bu isyan bastırılarak Mikail oğulları kendi iktidarlarını yönelik bu girişimi zor da olsa bertaraf etmişlerdi.

Sonuç

Selçuklu ailesinin yönetim hakkından doğan gruplaşmalar henüz devletin kuruluş evresinden itibaren yaşanmıştı. Veraset (saltanat)'in bir kaidede bağlanmamış olması hanedan azalarının tamamının yönetme hakkına sahip olmasına neden olmuştur. Bundan dolayı Selçuk Bey'in evlatları (torunları) yönetme hakkı iddiasıyla isyan etmişler ve birbirleriyle mücadele etmişlerdi. Dâhilde yaşanan bu isyan ve mücadelelerin devlete büyük zararları olmuştur. Özellikle Selçuklu yönetiminde yaşanan iktidar mücadeleleri devlete tabii Oğuz kesafetinin içinde de liderlerine (şehzadeler) tabiiyetlerinden dolayı bölünmelere ve zorunlu sürgün ve göçlere yol açmıştır. Nitekim Yabgulu Türkleri bunlara örnektir. Arslan Yabgu'ya bağlı Oğuzlar Tuğrul ve Çağrı Beylerin yönetimini kabul etmeyerek önceleri Horasan'a sonrasında da büyük bir

kısmı Irak-ı Acem bölgesine sürülmüşlerdi. Yine Arslan Yabgu'nun torunları (Kutalmış'ın evlatları) merkezi otoriteye karşı yönetim ideasında buldukları için Anadolu'ya sürgün edilmişlerdi.

Selçuklu devletinin ilk zamanlarında yaşanan bu mücadelelerin yaşanmaması için sonraki sultanlar tarafından bir takım tedbirler alınmıştır. Sultan Alparslan, kendisinden sonra böyle bir mücadelenin yaşanmaması için oğlu Melikşah'ı henüz çocuk yaşlarında veliaht tayin etmiş ve Veziri Nizâm'l-Mülk'ün nezaretine vermişti. Alparslan, belli aralıklarla bu veliahtlığı büyük toplantılarda teyit ettirmişti. Sultan Melikşah ise Berkyaruk'u veliaht göstermiştir.

ZAVALLI

Beşikte başlayan mezarda biten,
Sevdanın peşinden koşana bakın.
Dalgalı başında dumanlar tüten,
Yaktığı ateşe düşene bakın.

Hasretin bulutu azgın havada,
Fırtına estirip etmiyor veda.
Yanardağ dibine sarkan kovada,
Seneler boyunca pişene bakın.
Sihirli dünyanın hayal âlemi,
Azattan kaçınır gönül kölemi.
Mutluluk saymakta derdi elemi,
Zavallı âşığın düşüne bakın.

Hedefsiz okları nişansız vurur,
Sevdanın devamı ahrete varır.
Seneler boyunca çırpınıp durur,
Sevdanın yaralı kuşuna bakın.

Dünyayı kül eder küçücük yalan,
Meyhane kapısı küllerden kalan.
Geceler boyunca bardağa dolan,
Aşığın gözünün yaşına bakın.

Gönlümüz yaralı bahtımız kahpe.
Aşkımın hâkimi ruhuma sehpa,
Kurarak ilmeği takınca ah be,
Demeyen sabrımın taşına bakın.

Sevilen cennette muttan coşmakta,
Zavallı halime şeytan şaşmakta.
Nuh Tufanı gibi hasret taşmakta.
Şu kahpe feleğin işine bakın.

Mehmet NACAR

27 Bundârî, s. 12.

28 İbnü'l-Esîr, C. IX, s. 488; Bundârî, s. 14.

Özet

Bu araştırma, Trabzon ili ve ilçelerindeki kemençe çalgısının bakımı, onarımı ve yapımı ile ilgili amaç ve toplanan verilerin niteliği bakımından durum tespit etmeye yönelik betimsel bir çalışmadır. 4 çalgı yapımcısı ile yapılandırılmış görüşme modeli uygulanarak kemençe çalgısının bakım ve onarımı ile işlevselliği ve gerekliliğini belirlemek amaçlı veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgularda ve buna bağlı oluşturulan sonuç ve önerilerde çalgı yapımcılarının karşılaşılan problemleri çözüm yolları açmak, ihtiyaç ve gereklilikleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kemençe, çalgı, bakım ve onarım

Giriş

“Organon” kelimesi Yunanca olup, genel olarak vücudun çeşitli uzuvlarını tarif için kullanılmakla birlikte, herhangi bir işin yapılmasında ya da bir mesleğin icrasında kullanılan aletler anlamına da gelmektedir. Bu terim müzik aletleri için kullanıldığı gibi, insan sesinin oluşmasını sağlayan uzuvları belirtmek için de kullanılmıştır. Latince de “Organum” olarak kullanılan bu kelime, çok sesli çalgı müziğinin belli bazı özellikleri ile buna benzerliğinden dolayı vokal müziğin bazı çok sesli uygulamalarını tarif için de kullanılmıştır. P. Williams “Psalmcl” hakkında yazdığı tefsirinde St. Paul’un bu terimi çok açık bir şekilde çalgılar ve özellikle org için kullandığını belirtir. ÇALIŞIR’a göre, Çalgı Bilgisi: Çalgıların yapılaşlarını, dizgelerini, ses genişliklerini, ses renklerini, görevlerini ve özelliklerini öğreten bilim dalıdır. Alman organolojist A. Bücher’e göre çalgılar kasıtlı olarak ses elde etmek için meydana getirilmiş ve nitelendirilmiş aletlerdir. Preatorius “Syntagma Musicum” (1618) adlı kitabının ikinci cildine “De Organographia” adını vermekle daha sonraları “Müzik Aletleri Bilimi” hâline gelecek olan konuya ismini koyan ilk insan olmuştur. Bilindiği gibi çalgı; müzik aleti, enstrüman adlarıyla eş anlamlı bir araçtır. O insanımızın her türlü duygu, düşünce ve coşkularını (sözün dışında) ifade eder. Çalgılar kullanım süreci içinde zaman zaman küçük ya da büyük ölçüde bakımı gerektirir. Bu nedenle bir çalgı üzerinde yapılacak bakım tasarlandığı kadar kolay değildir. Onun da kendine göre bir bakım tekniği, bir uzmanı vardır. Eskiden bu uzman kişilere “TAMİRATÇI”, “TAMİRAT USTASI” ya da “TAMİRAT ÖĞRET-

MENİ” denirdi. Günümüzde “ÇALGI BAKIM VE ONARIMCISI” ya da “ÇALGI YAPIMCISI” denilmektedir. Yabancı ülkelerde ise “LUTİYE” veya LUTİYER” adı verilmektedir. Lutiye sözcüğü aslında sırf keman yapımcılarına denilmekle beraber, ancak son zamanlarda her çeşit çalgı onarımcısı ve yapımcısına denilmektedir. Lutiye terimi bizde de kullanıldığı gibi, daha çok kalfaya “onarımcı”, ustaya da “yapımcı” gözüyle bakılmaktadır. Çalgı yapımı ve çalgı onarımı, ülkemizde, 1943 yılında Ankara’da Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okuluna bağlı olan İkinci Erkek Sanat Enstitüsünde başlamıştır. Zamanın ünlü keman yapımcılarından Prof. H. Şartel bu alanda öğrenciler yetiştirmek üzere ülkemize getirtmiştir. Sekiz öğrenci ile eğitime başlamıştır. Bunlar Mithat ARMAN, Necati ORBAY, Cafer AÇIN, Mehmet AKBULUT, İbrahim SAKARYA, Hayri AKAY, İsmail BÜTEV ve Bahri YAKUT’tur.

1-1 Kemençenin Tarihi

MS 711 yılında Arap fatihler, Hindistan ve Orta Asya’ya, Moğol ve Türkmen fatihler ise Yakın Doğu’ya akınlar yaptığında Ortadoğu ve Uzakdoğu kültürleri dolayısıyla müzikleri arasında da etkileşim başlamıştı. Hindistan (raga) ve Arap (makam) müzik modları arasında benzerlikleri belki bu dönemlerde şekillenmiş olabilir. Özellikle Türk ve Moğolların bu etkileşimde taşıyıcı bir rol üstlenmesi de mümkündür. Çin nefesli çalgısı “sona” muhtemelen Orta Doğu’da sorna/zurna olarak bilinen enstrümandan gelişmiş olmalıdır. Aynı şekilde Hint lutu “sitar” ile Fars “setarı”, elle çalınan telli bir çalgı olan Çin yang chin’inin de kaynağı Orta Doğu “santuru” olmalıdır. Kemençe-

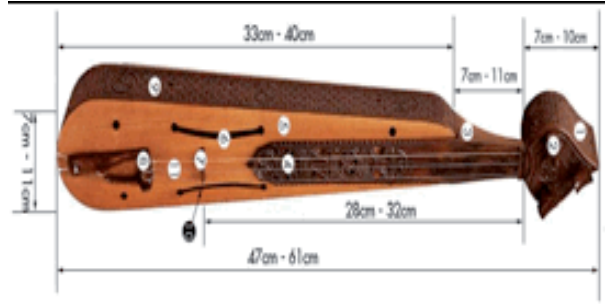
nin, formunun ne zaman ve ne sebeple Kapadokya kemanesinden farklılaştığı henüz aydınlanmamıştır. Kemeñçe, Farsça “küçük keman” anlamına gelmekte olup Giresun, Trabzon, Batı Rize ve Kuzey Gümüşhane’de Türkler ve (1923 öncesinde) Rumlar tarafından çalınmakta, Rize’nin doğusunda yerini tuluma, Samsun ve batısında ise zurnaya bırakmaktadır. Trabzon’un pek çok köyüne kemeñçe bu yüzyılda girmiş ve geleneksel enstrüman olan şimşir kavalın yerini almıştır. Antik Yunanlılar, dinsel olmayan şarkılarına ve danslarına eşlik etmek için flüt ve o-tuz telli kanuna benzeyen bir çalgı kullanmaktaydılar. Bizans dönemince bunlara org, ziller ve lira da eklenmiştir. Talbot, Bizans’ta liranın, Arap kültürüne ve Arap kızlarının rakslarına meraklı olan Theophilos zamanında tanındığı söylentisine karşın, bu çalgının çok eskilerden beri bilindiğini kaydetmiştir.

1-2 Karadeniz Kemeñçesi, Laz Kemeñçesi, Kemeñçe

Kemeñçe, boyu 47-61 cm, boyun (Rumca gula) 7-11 cm, kafa (Rumca kefal) 7-10 cm uzunluğunda gövde 7-11 cm genişliğinde olup, burguluğu, boynu ve gövdesi tek bir ağaç parçasından yontulup oyularak yapılan, ayakta veya diz üstünde tutularak çalınan üç telli bir yaylı çalgının adıdır. Bilinen en eski yaylı enstrüman olan rebap (Arapça rababah) Avrupa’ya, 9. yüzyılda Bizans üzerinden (lira) ve 11. yüzyılda Müslüman Arapların kontrolü altında olduğu dönemde İspanya üzerinden rebec adıyla iki koldan yayılmıştır. Rebec, Ortaçağ ve erken Rönesans dönemi boyunca yoğun olarak kullanılmıştır. Rebec de atası, rebap gibi armut biçiminde gövdeye sahip olup ve aynı şekilde beşli aralıklarla (örneğin G [sol] –D [re] –A ([la]) akort ediliyordu. 15. yüzyıla değin tiz sesli bir enstrüman olan rebec bu dönemde daha kalın sesli bir enstrümana dönüşse de 16. yüzyıldan itibaren kemanın yaygınlaşmasıyla popüleritesini yitirmiş ve 18. yüzyılda tamamen ortadan kaybolmuştur. Buna karşın, rebecin varyantları, Balkan müziğinde Slav guslası ve Bulgar gadulkası varlığını günümüzde de sürdürmektedir. Ege bölgesine

özgü Yunan lirasının ise kaynağı Bizans üzerinden doğrudan Arap rebabından gelişmiş bir çeşit lute olup, antik Yunan çalgısı olan liranın adı uygun-suz bir tanımlamayla bu yaylı çalgıya konulmuştur. Armut biçimli Yunan lirası, 15. yüzyılda, İtalya’da lira da braccio olarak adlandırılan kemanın atasına dönüşmüştür. Orijinal rebapta klavye bölümü bulunmayıp, teller parmaklarla durdurularak çalınmaktaydı ve bu hâliyle Ortadoğu üzerinden, Afrika, Orta Asya, Kuzey Hindistan ve Güney Doğu Asya’ya yayılmış, farklı bölgelerde küçük değişikliklere uğrayıp farklı isimler almıştı.

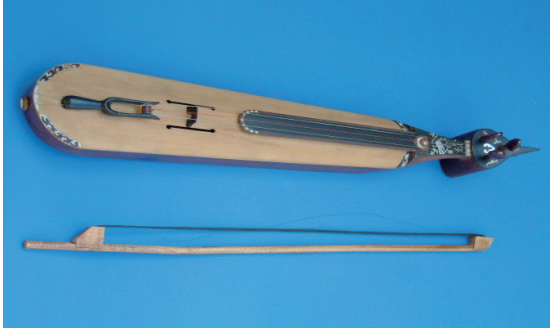
Karadeniz kemeñçesinin bölümleri

- 1 . Tepe - To Kifal – Baş
- 2 . Otia (Rum), Kulak
- 3 . Goula (Rum), Boyun
- 4 . Spaler - Kravat
- 5 . Kapak
- 6 . Rothounia - Ses delikleri
- 7 . Gaidaron (Rum), Eşek
- 8 . Palikar (Rum)
- 9 . Soma (Rum), kapak
- 10 . Stoular -
- 11 . Hordes - Teller
- * Doksar (Rum), Yay
- * Tsaria (Rum)- kıl, saç

Karadeniz Kemeñçesi

Yarım armudi fasıl kemeñçesinden ayırmak üzere adına ekleme yapılmıştır. Kısaca halk ağzında kemeñçe, (Trabzon, Hemşin tarafında çemençe) ve çalana da çemençeci derler. XVI. yüzyıl Macar Hegedüsü ile yakınlığı kesindir. Giresun dolaylarında ıklığ izleri bulunması şimdiki sazın oralarda da eski kemeñcenin yerine geçtiğini ispat etmektedir. Şimdi ki kemeñçe de ıklığ gibi dik aşağı ve otururken dize dayatılarak çalınır. Karadeniz kemeñçesinin iki sesli çalınmaktaki ısrarlı özelliği dikkat çekicidir.

2. Yöntem

Bu araştırma, taşıdığı amaç ve toplanan verilerin niteliği bakımından durum tespit etmeye yönelik betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini, Trabzon ili ve ilçelerindeki Kemençe yapımcıları oluşturmaktadır. Toplanan verilerin niteliği bakımından durum tespit etmeye yönelik betimsel bir çalışmadır. Trabzon ili ve ilçelerindeki Kemençe çalgısının bakımı, onarımı ve yapımcısı olan İsmail KÜÇÜK, Nihat KAHVECİ, İsmail KIRCI ve Küre EYÜPOĞLU ile yarı yapılandırılmış veri toplamak için görüşme yöntemi uygulanmıştır. Bu yapımcıların çalgı bakım, koruma ve onarım bilgilerini ve yeterliliklerini belirlemek amacıyla kişisel bilgileri de kapsayan görüşme bu yapımcılara uygulanmış, elde edilen bilgiler veri çözümleme yöntemleri kullanılarak araştırmaya kaynak teşkil etmiştir.

Bulgular

Elde edilen bulgulara göre yaş ortalaması 48-60 yaş arası, tahsil durumları 1 üniversite 3 lise mezunu oldukları, 2 kişinin Trabzon merkez, 1 kişinin Akçaaba, 1 kişinin de Maçkallı olduğu, çalgı yapımla uğraşma yıllarının 20-40 yıl aralığında olduğu; yaptıkları ürünlerin değerlendirilmesinde öğrenci ve profesyonellere yapıldığı, malzemelerin seçimi ve alımında keresteciler ve nalburlardan yararlandığı, yapılan çalgıya göre talep durumunun düşük olduğu, sadece 1 yapımcının çırak yetiştirdiği, 3 yapımcının yeni arayışlar içinde olduğu, 3 yapımcının emekli, 1 yapımcının sadece kemençe yapımından geçimini sağladığı, 3 yapımcının kemençenin tanıtılması sevilmesi ve sevdirmesini istediği 3 yapımcının atölyesi olduğu 1 yapımcının evinde imal ettiği dikkat çekmektedir.

Sonuçlar

1.Örneklem grubunun yaklaşık % 100'nün alaylı dediğimiz usta çırak yöntemi ile eğitim aldıkları görülmüştür.

2.Örnekleme oluşturan kemençe yapımcılarının % 100 çalgı bakım onarım mezunu olmadığı,

3.Örnekleme oluşturan kemençe yapımcılarının % 100'nün 20-40 yıldır bu işi yürüttüğü görülmüştür.

Öneriler

Yapılan çalışmada söylendiği gibi çalgılarımızdaki en büyük sorunlardan biri sazlarımızın çoğunun belli bir standardı olmadığından bunun için metotlu bir çalışma yapılmalıdır.

Kemençe yapımı ile ilgili donanımlı bir çalgı bakım onarım atölyesi kurulabilir. Bu atölyede uygulamalı ve teorik dersler verilebilir. Branşı çalgı bakım onarım olan öğretim elemanlarının halk eğitim merkezlerinde veya 1 aylık bir seminer verilmesi ile gelişim sağlanabilir. Bu ve buna benzer çalışmalar desteklenebilir, çoğaltılabilir, geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Çalgı Bakım ve Onarımı Dersi Öğretim Programı, Millî Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Çalgı bakım ve onarımı dersi öğretim programı, Ankara, 2006

ÇALIŞIR, F. Çalgı bilgisi, Dağarcık yayınları, Ankara, s.114.

Dergisi, cilt 14 Sayı 1, 2001

Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.

GÖBELEZ, C.: Çalgılar Dünyasında Keman, Liszt Müzikevi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 102.

KALENDER, N. Çalgı Yapım ,bakım ve onarımı, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi

SAY, A. Müzik Ansiklopedisi, Uzay Ofset, Ankara, 1984, II, s.401

www.msxlab.org/forum/music/167694 (erişim tarihi: 20.08.2009).

TÜRKÜM AYAĞA DURDU...

*2016-cı il 15-16-sı iyul tarixlərində Türkiyədə
baş vermiş qanlı olayların acısı,
ağrısı, üzüntüsünə xitabən.*

Türkiyəmdə yenə də
Tələş, qorxu, həyacan
Dünyanın maraqlı ilə
Olay izləndi an-an
Bu olay terror deyil,
Terror dan da betərdir.
Baş tutsaydı millətin
Şərəf-şanı itərdir.
Utanc dolu bu işi
Yadlar qoşub, etməmiş
Doğmalar özü etmiş.
Millətin əsgərləri
Geyimində, libasda
Dövləti qorumağa
Verilən silah ilə
Çıxıb küçə, meydana
Kölə olub şeytana.
Atəş açıb dörd yana
Düşmən olub vətənə
Od vurub xanımana
Xain, alçaq məmurlar
Utanmayıb çiyində
Gəzdirdiyi ulduzdan
Qıyıb aya-ulduza
Betər olub quduzdan
Bombalayıb dövlətin
Sarayını, mülkünü
Murdar caynaqlarını
Uzadıb Boğazlara
Qapadı, körpüləri
Boğmaq istəyi ilə,
İstambultək şəhəri.
Pozmaq niyyəti ilə,
Nurla açan səhəri.
Çirkab atıb şanına,
Xəcil edib bizləri
Bayraq yerə sallanıb
Açgöz kameralarda
Maraqlar yayımıyla
Əks olunub canlanıb.
Dərdimizi çəkən az,
Sevinənlər çox idi.
Çoxları düşünürdü
Türklərin sonu yetdi.
Türküm ayağa durdu

Üzünsə də sınımadı
Vətən daşı olanlar
Sındırdı nankorları
Rəzil, zehni korları.
Çıxdı küçə, meydana
Nələt yağdırmaq üçün
Azğınlaşmış şeytana
Yeriyib dəstə-dəstə
Çıxdılar tanklar üstə
Sipər, çəpər oldular
Dəhşətli qırğınların,
Qarşısını aldılar
Şər məşinlər sürəni
Sükanından saldılar.
Türkün sonu olammaz
Safdı, düz təməllidi,
Əsli, kökü bəllidi.
Şeytanın qohumları,
Heç də sevinməsinlər.
Türk ayağa durmağı,
Bacarıb, bacaracaq.
Ay-ulduzlu bayrağı,
Göylərə daşıyacaq.
Başı üstə həmişə,
Əbədi saxlayacaq
Tanrım sənə təşəkkür!
Rəvac verdin Türkümə
Haqqın yolunu buldu,
Bu bələdan qurtuldu...
Acı rüzgar əssə də
Yolunuzu kəssə də
Bilin ki, tək deyilsiz
Yanınızda biz varıq
Ey Qardaşım, Bacım türk!
Qıymarıq əskik olsun
Başınızdan birəcə tük...
Tələşlanma Türkiyəm
Yetər çalxalandığın
Sakitləşib dayan, dur
Bütün dünya türklərin
Sənə yaşayır qürur
Nə sızla, nə də ağla,
Yenə şax dur, şux dayan
Sənin sevənlərin var
Uğruna keçən candan.
Sənin yaralarına,
Məlhəm olsun al qanı,ım,
Qurban olsun bu canım.

Mülkədar NADİR

Türkiye'miz büyük bir tarih dönemecinden geçti ve geçmektedir. Yolun bir tarafı dik yamaç. Sol tarafı uçurum! Velhasıl, her şeye rağmen durum vahim!

Mutedil olmak, akliselim / sağduyulu davranmak, kışkırtma ve tahriklere -vatandaş olarak- kulak vermemekle yükümlüyüz.

Türk ordusu'un darbecilere yüz vermeyen, boyun eğmeyen dik duruşuyla kahramanca direnmesi, hayatı pahasına karşı koyması; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni büyük bir badireden kurtarmış, daha fazla can kaybına fırsat vermemiştir.

Halkımızın da tüm tehlikelere rağmen, cesaretle devletin yanında yer alarak -vatan için- hayatını hiçe sayması, büyük bir fedakârlık örneğidir.

Keza polisimizin -vatanın birliği ve dirliği için- darbecilere karşı göğsünü siper etmesi, ayrıca kayda değer bir vatanserverlik örneğidir.

Devletin ise tüm imkânlarıyla darbeye geçit vermemek için, olağanüstü bir çaba sarf etmesi zikre değer, başka bir husustur.

Evet, birer Türk vatandaşı olarak hepimize düşen çok önemli ve hayati görevler var.

Vatandaş olarak başta gelen görevimiz: Olumlu ve yapıcı hareket etmek, olumsuz hareket ve davranışlardan kaçınmaktır. Kısaca asayiş, düzen ve intizamı netice veren / verecek olan müspet hareketten ayrılmamak düstur ve prensibimiz olmalı.

Bu uğurda her sıkıntıya karşı sabırla mukabele etmeli, sonucu sabır ve sebatla beklemeliyiz.

Unutmayalım ki, yolda olana netice müyesser olur. Yani isteğine ulaşır.

Evet halk olarak güçlüyüz. Ama bu güçs irasında devleti ayakta tutmak için sarf edilecek güçtür.

Binaenaleyh halkı yanına çekemeyen her kanunsuz, gayrimeşru çağrı geçersizdir. Halktan yüz bulamaz ve bulmamalı. Halkın gücü meşru devlet ve kanunu muhafaza içindir.

Zaten halka rağmen hiçbir güç, uzun süre hâkimiyetini devam ettiremez. Çünkü halka da-

yanmayan, gücünü halktan almayan her güç; güçsüzlüğe, devamsızlığa ve yok oluşa mahkûmdur. Çünkü çıkmaz bir sokağa girmiştir.

Evet, halkın gücü var. Fakat bu kuvvet asayiş korumak için, devletin emrinde olması gereken bir güçtür.

Evet, halkın gücü var. Lâkin bu güç; varlığını devletten alan bir güçtür. Devlete karşı el kaldıracak bir millet gücü değildir. Bilakis devletin yanında yer alan, devletin kaynağını ve dayanağını teşkil eden milli bir güçtür.

Keza / bunlar gibi devletin ordusu da devleti içten, dıştan gelen ve gelebilecek olan tehlikelere karşı korumak için vardır. Yoksa silahını millete ve hükümete çevirsin diye var olmuş, var edilmiş bir kurum veya kuruluş değildir.

Yine devletin polisi vardır. Fakat bu polis, bindiği dalı kesmek için, yani kendi ayağına kurşun sıkmak için kurulmuş bir birim değildir.

Velhasıl yurtta, yurttışa; devlette devlete karşı çıkacak, cephe alacak ve cephe açacak -ister sivil ister resmî olsun- bir kuvvet, bir güç meşru olamaz. Olmamalı.

Zira kaybedilen veya gölgelenen hiçbir hak; başkalarının hakları çiğnenerek geri alınmaz.

“De ki: Rabbim, ancak haksız yere taşkınlığı / sınırı aşmayı, saldırıyı (başkasının malına göz dikmeyi, dine, cana, mala, ırza yâni haysiyet ve hukuka saldırmayı, akla karşı işlenmiş ve haksızlığında şüphe olmayan her türlü tecavüzü ve zulmü, kısaca İSYANI) haram kılmış / yasaklamıştır.” (7 - Araf - 33)

Gerekçe ne olursa olsun, yurt içinde isyanın / kalkışmanın haklısı yoktur. Vatan dahilinde uğrılan haksızlığı isyan ederek gidermeye çalışmayı yâni kalkışmayı ayet yasaklıyor. Çünkü böyle bir hak arayışı; nice yeni zulüm ve haksızlıklara yol açar. Kurunun yanında yaş da yanar. Ahmetlerin suçu yüzünden Mehmetler cezalandırılmış, yani kaş yapayım derken göz çıkarılmış olur!

Bir sabah işe gidiyordum, onunla ana cadde-
de karşılaştım. Beş yıldır kendisini görmü-
yordum. Ben o zamanlar, bir gazetede çiçeği
burnunda muhabirdim. O, Maden İş Sendika-
sında şube başkanıydı. Görevim gereği kendisi-
le sendikasının basın toplantılarında, genel kurul
seçimlerinde karşılaştırdım. Beni her gördüğünde,
yanıma gelir, ilgi gösterirdi. Onun bu ilgisi karşı-
sında sendika görevlileri, bana daha saygılı davra-
nır, görevimi yaparken ellerinden gelen kolaylığı
gösterirlerdi.

Onu görür görmez tanıdım:

- Oooo! Merhaba Muharrem abi!, deyip eline
sarıldım. Öptürmedi, tokalaştık.

- Merhaba cancağızım, merhaba!

- Nasılsın abi, iyi misin?

- Eh, idare ediyoruz. Sen nasılsın?

- İyiyim.

Sonra sevecen bir davranışla elini omzuma ko-
yup:

- Vay be, yıllar oldu görüşmeyeli.

- Evet, çok oldu gerçekten.

- O günden sonra neler yaptın? Gazete işine
devam mı?

- Abi ben 78'in sonunda gazeteden ayrıldım,
79'un martında askere gittim, 80'in kasımında
terhis oldum. Askerden geldikten sonra bir daha o
işe bulaşmadım. Yaklaşık bir yıl işsiz kaldım. Gece
gündüz demeden iş aradım. Yani senin anlayacağın
ekmek tavşan, ben tazı oldum... Bu arada, bir de
hata yaptım; kızın biri aklımı çeldi, nişanlandım.
İş bulduktan dört ay sonra da evlendim. Ondan
sonra tuz torbası boynuma geçti.

- Sağlık olsun.

- Sağ olun.

- Şimdi nerede çalışıyorsun?

- Bir elektrik şirketinde...

- Görevin ne?

- Personel şefiyim.

- Güzel, hayırlısı olsun.

- Sağ ol abi. Sen ne yapıyorsun? Sendika işi ne
durumda?

- Biliyorsun, darbeden sonra sendikaları etki-
siz hâle getirdiler. Özellikle ne kadar ilerici sendika

varsa, hepsinin kapılarına kilit vurdular. Bu arada
bizi de derdest edip cezaevine tıktılar, iki yıl yatıp
çıktık. Sonra emekli oldum. Emekli olunca bu iş-
lerden elimi ayağımı çektim.

Muharrem abiyi biraz sıkıntılı görünce dayana-
mayıp sordum:

- Moralini bozuk gibi... Hayrola bir şey mi var?

- Biraz öyle.

- Hayırdır, elimden gelen bir şeyse yardımcı
olayım.

- Nasıl anlatsam, başımıza gelen bunca olaydan
sonra bir de oğlanın durumu, hiç sorma...

- Merak ettim. Nedir bu kadar canınızı sıkan?

- Derdimi ne sen sor ne ben söyleyeyim.

- Hay Allah! Şimdi daha çok merak ettim.

- Benim oğlan, ilkokuldan sonra okumadı.
Mobilya imalatçısı birinin yanına çırak olarak ver-
dim. İşini sevmiştii. Güzel de çalışıyordu... Ustası,
bizim Alevi olduğumuzu, benim cezaevine girip
çıkıldığımı öğrenince iş yeri sahiplerine bizi ihbar
etmiş. "Bunlar sakıncalı insanlar, sıkıyönetimce
duyulursa başınız ağrır," demiş. Benim oğlanın iş-
ten atılması için bu söz yeterli olmuş! Oğlan buna
çok içerledi. İşsiz güçsüz. Evde, bir şey yaptığı yok.
Eskiden olsa herkes çevremizde dolanıyordu, şimdi
kimse yüzümüze bakmıyor. Kimden ne isteyebili-
riz bu durumda?

- Ekmek aslanın ağzında, herkes işsiz abi...
Gençlerin işsiz olması da ayrı bir üzüntü aileler
için...

- Evet, birçok insan bir dilim ekmeğe muhtaç.

- Abi ben işverenle bir görüşeyim... İşe aldır-
mak için uğraşacağım...

Muharrem ağabeyi biraz olsun rahatlatama-
mıştım. Söz versem, bizim şirkete aldırırım desem
bir de aldırılmazsam rezil olurudum.

O gün cumaydı. Kendisiyle esenleştikten son-
ra soluğu iş yerinde aldım. Varır varmaz işverenin
huzuruna çıktım. Kapısını çalıp içeri girdiğimde
gazetesini okuyordu. Durumu anlattım. İşveren
"Tamam, hafta başında gelsin," dedi.

Ertesi günü Muharrem abiyi iş yerine en ya-
kın kahvehanede buluştuk. Kendisine müjdeyi

verdim. Çocuklar gibi sevindi. Boynuma sarıldı.

Çaylarımızı içerken:

- Abi, dedim. Pazartesi günü gelsin. Kapıdaki görevliye benimle görüşmek istediğini söylesin.

İş yerinde ücretler haftalık olarak veriliyordu. İşveren belki de herhangi bir kafa karışıklığına meydan verilmemesi için hafta başında gelsin demişti.

Muharrem abinin nereden aklına geldiyse:

- Kartın var mı?

- İyi ki anımsattın. En güzeli, kartın arkasına yazıp vereyim. Girişte kapıcıya göstereyim. Doğrudan bana ulaştırır.

Kartvizitin arkasına notumu yazıp Muharrem abiye uzattım.

Pazartesi sabahı kapıcı, oğlanı yanıma getirdi.

O günden sonra çocuk, canla başla çalışmaya başladı. Çırak olarak girdiği bu yerde yıllarca çalıştı, yüzümü kara çıkarmadı. Sırasıyla kalfa, usta oldu. Askerliği gelip çatınca iş yerinden ayrıldı, askere gitti. Bu arada, ben de iş değiştirdim, kendi işimi kurup muhasebeciliğe başladım...

Bir süre sonra Muharrem abinin işleri yoluna girdi.

Arada bir görüşüyorduk.

Babamın evi iki katlıydı. Altta babamlar, üstte biz oturuyorduk.

Bir gün, kız kardeşimin kışkırtmaları sonucu babam, oturduğum daireden beni kovdu. Dört yıl kiralarda süründük. Hem ev hem büro kira. İkisi ağır gelmeye başladı. Baktık olmayacak ev almaya karar verdik.

Eşim çalıştığı işinden sağlık sorunları nedeniyle ayrılmıştı. Şirket yetkilileri kıdem tazminatını nakit para olarak ödediler. Önceden de biraz birikimimiz vardı, ikisini birleştirip ev almaya karar verdik.

Ev arayışına girdik. Bahçeli, kelepir, tek katlı bir ev bulduk. Sahibini araştırdık, Ankara'da oturduğunu öğrendik.

Üşenmedim, Ankara'ya gittim, adamı buldum. Ekrem adında, altmış beş yaşlarında biriydi. Karısıyla birlikte yaşıyormuş. Kendisi emekli orman mühendisiymiş, karısı da emekli lise öğretmeniymiş. Çocukları olmamış hiç. Karısı uzun süre

hastalıklarla boğuşmuş, o yüzden yaşından büyük gösteriyormuş. Tanışınca tüm bunları Ekrem Bey anlattı bana.

Uzun pazarlıklardan sonra evin fiyatında anlaş-tık.

Mesken satışının yapılabilmesi için satıcının ve alıcının veya kendilerini temsilen noterden alım-satım yetkisi verdiği kişinin tapu müdürlüğünde hazır bulunmaları gerekir.

Geri dönerken mülk sahibine:

- Haydi, Ekrem Bey birlikte gidelim, dedim.

- Sen git. Birkaç gün sonra geleceğim, dedi.

Sıkı pazarlık ettiğim için mülk sahibinin cay-masından kaygılıydim.

- Ekrem Bey, gözünü seveyim. Sonra cayma-yasınız.

- Asla! Söz ağızdan çıkar.

- Kusura bakmayın. Bu güne kadar ne siz beni tanıyordunuz ne de ben sizi. Yanlış anlamayın, öyle birkaç saatlik tanışmayla...

- Doğru söylüyorsunuz. Çare?

- Yazıya dökelim.

- Tamam...

Yanımdaki çantamda kalem, kâğıt hazırды. He-men çantamdan onları çıkarıp anlaşmamızı yazıya döktüm, iki de tanık bulup imzaladık. Ardından sözleşmede belirtilen kaparo tutarını eline saydım, sonra rahatladım.

Ben yanından ayrılırken Ekrem Bey:

- Çarşamba günü buradan Mavi Trenle hareket ederim. O gün beni, istasyonda karşılaşırsınız.

- Peki, dedim.

Aynı gün, akşamüzeri otobüsle geri döndüm. Durumu karıma anlattım.

Ekrem Bey'i beklemeye başladık.

Söz verdiği gün trenle geldi. Kendisini istasyonda karşıladım.

O akşam bizde yedik içtik. Geç vakte dek oturduk. Yatıya kalmasını istediğimizde:

- Gideyim, rahatsız olmayın. Bornova'da yeğenim var, orada kalacağım. Sabah tapuda buluşuruz, dedi.

O gece bizde kalınca içimden "İyi ki razı ettik. Yarın birde tapuya geç gelir, işimiz yetişmez. On-dan sonra uğraş dur," dedim.

Evin tapusunu ikimizin üstümüze çıkaracaktık.

Sabah kahvaltıdan sonra, üçümüz birlikte yola çıktık. Tapu ve Kadastro Müdürlüğü'nün kapısından içeri girdiğimizde koridordaki saat 8.30'u gösteriyordu. Bizden önce gelenleri saydım, biz de dâhil 19 kişiydik. Başvurumuzu yaptık. Koridorda beklemeye başladık. Saat on sularında adım okundu, hemen koştum.

- Benim, dedim.

Bizim işle ilgilenen bayan memur, resmî yazıyı elime tutuştururken:

- Belediye imar müdürlüğünden bu yazının cevabını getirmeniz gerekiyor, dedi.

Yazıyı aldım, koridora çıktım. Eşim hemen atıldı:

- N'oldu, bir aksilik mi çıktı?

- Evet, bu yazıya belediye imar müdürlüğünden cevap istiyorlar. Getirmeden satış olmazmış.

- O zaman vakit kaybetmeyelim, bu işi bugün bitirelim. Ekrem Bey'in yarın Ankara'da önemli bir işi varmış, bugün dönmesi gerekiyor.

Üçümüz apar topar tapudan ayrıldık, soluğu imar müdürlüğünde aldık. Kapıdan içeri adımımızı attığımızda soluğumuz kesildi. Burada da sıra bekleyen, bizim gibi üç dört kişi daha vardı. Sıram gelince imar müdürünün yanına girdim, belgeyi uzattım. Aldı, okudu. Sonra belgeyi masasının yan tarafındaki sehpanın üstüne koydu. Bana dönerek:

- Beyefendi, yarından sonra istediğiniz zaman gelip alabilirsiniz.

- Müdür Bey, satıcı Ankara'dan geldi, yarın geri dönmesi gerekiyormuş. Bunun bir yolu yok mu?

- Beyefendi bu işler bu kadar basit değil. Mesken mahalline memur göndereceğim. İmar mevzuatına aykırı durumlar var mı yok mu bakacak. Sonra rapor hazırlayacak. Rapora göre yazınıza cevap vereceğim.

- Efendim özel araç tutsam, götürüp baktırsam?

- Beyefendi bugün oraya tahsis edecek elemanım yok. Hepsini dışarıda görevli. Kusura bakmayın. Boyacı küpü değil ki hemen daldırıp çıkarasın. Dediğim gibi, yarından sonra...

Çaresiz, yüzü asık çıktım.

Olumsuz bir şey olduğunu eşim hemen anladı. Sordu:

- N'oldu?

- "Yazının cevabını iki günden önce veremeyiz," diyor.

- Peki, ne yapıyoruz?

- Bilmiyorum. Haydi gidelim.

Belediye binasının merdivenlerinden inerken başladım söylenmeye:

- Adam olan dertten anlar, yorgunu yokuşa sürmez. Bugün git, yarın gel. Yıllardır hep aynı zihniyet. Kafalar değişmedikçe partilerin değişmesi bir şey ifade etmiyor.

Ana caddeye çıktık, her zamanki gibi kalabalık.

Eşim bizden daha gergin. Morali bozuk, ağladı ağlayacak.

Ekrem Bey'e dönüp:

- Ekrem Bey bu iş nasip değilmiş, dedim.

Ekrem Bey, üzgün bir ses tonuyla:

- Benim için önemli değil ama eşine üzülyorum. Sevinci kursağında kaldı.

- Ben de üzülyyoruz, elden ne gelir?

Kalabalıkta ite kaka yürüyorduk. Eşim birden bağırmaya başladı.

- Muammer amca, Muammer amca!

Karıma dönüp:

- Ne Muammer'i? Kimmiş o?

- Hani manifaturacı Hasan'ın yanına takılan Muammer amca var ya...

- Ben öyle birini tanımıyorum.

- Ya nasıl tanımazsın? Hani eskiden sendikacıymış.

- Haa! Şimdi anladım. Muharrem abiyi mi diyorsun?

- Hah! İşte onu...

- Hani nerde?

Eliyle göstererek:

- Aha! Şu önümüzden giden mavi ceketli...

Gösterdiği kişiye baktım, Muharrem abinin ta kendisiydi.

Eşim hemen benden önce koştı, Muharrem abinin koluna yapıştı.

Dört kişi olduk artık.

Eşim o an hem sevinçli, hem de bir o kadar heyecanlıydı.

Benden önce hemen söze atıldı. Olan biteni kısaca anlattı.

Muharrem abi bu kez bana dönerek:

- Cancağzım madem böyle bir işin var, ne diye

beni arayıp bulmuyorsun? Benim bu işlerle ilgilenmediğimi bilmiyor musun?

- Abi, telaştan aklıma gelmedi.

- Neyse, iyi ki hanımın beni görmüş. Ver bakıyım şu kâğıdı.

Kâğıdı uzattım...

- Ayakaltından bir kıyıya çekilelim, dedi Muharrem abi.

Daha sakin bir yere çekildik.

Kâğıda şöyle bir göz attı. Sonra:

- Haydi, gidelim, dedi.

Geriye döndük.

Muharrem abi önden yürüdü, biz arkasından...

Belediyeye geldik. Bize alt kattaki salonda beklememizi söyledi. Merakla beklemeye başladık.

Muharrem abi, yarım saat sonra tapunun istediği belgeyi elime tutuşturdu.

Dışarı çıktık.

Cebinden bir kart çıkarıp bana uzattı:

- Al bunu, tapuda da bir sorun olursa beni ara, dedi.

Verdiği kartta, iktidardaki koalisyon ortağı bir partinin il yönetim kurulu üyesi olduğu yazıyordu.

O gün, tapuda alım satım işimizi başka bir sorunla karşılaşmadan bitirdik.

Tapularımız elimizdeydi artık.

Eşimin yüzüne baktım, gözlerinin içi gülüyordu; Ekrem Bey'inse yüzünde hafif bir durgunluk vardı.

MUKADDES GECELER

Billûr günler gibi pür-nûr geceler;
İhtişâmınızla titremede yer.

Derinliğinizde medfûn huzûrum
Sizin örtünüze sığınıyorum.

Pür rahmet şebnemi âsumânınız
Bu yağmura mağruk âşıkânınız.

Kim ki sizde emr-i Hakk'a âmâde
Olur nefse rağmen nefsten âzâde.

Kevn ü mekân Allah adın heceler
Ey bu sırr ehline sırdaş geceler.

Önder ÇAĞIRAN

ÂŞIK PAŞA (1272- 1333)

Dile gelmeli kalem, seni anlatmalıyım
Biz ve bizden sonrası bilmeli değerini
Erenlerin izine izimi katmalıyım
Güzel Türkçe'm bulmalı hak ettiği yerini

Kırşehir'in bağrından süzöldün gönüllere
Üç kardeşin büyüğü, başısın Âşık Paşa
Türkmen oymaklarında Türkçe denen dillere
Can oldun, hayat verdin, ışısın Âşık Paşa

Ahilik Dergâhının dost canlısı canısın
Kardeşlik kervanıya diyar diyar gezeli
İşte haykırıyorum, seni herkes tanısın
Katıksız öz Türkçe'me gönül verdin ezeli

Karamanlı Mehmet Bey Türkçede kıldı karar
Yürü ardı sıra şairler akın akın
Âşık Paşa, Gülşehri, Yunus Emre'miz de var
Övün güzel Türkiye'm övünmek senin hakkın

Bunca kutlu değeri bırakır da bir insan
Olur olmaz rüzgârın kapılır mı seline?
Her beldede, her ilde ayrı bir değeri an
Böylesi bir hazine kimin geçer eline?

Benim güzel yurdumun her karışı bir nakış,
Bu toprağın bağrında yatıyor nice canlar.
Örnek alsak birini olur muydu kara kış,
Mutluluğun yerini alır mıydı hicranlar

Âşık Paşa bir sancak, taşısın elden ele
Aydınlatsın feneri kararmış gönülleri
Yüz yıllar ötesinden çağırıyor bak hele
"Dostluk kardeşlik için soldurmayın gülleri."

Oniki bin beyitlik Garib-name eseri
Geçmişten geleceğe arz-ı endam ediyor
Ruhlara sürur veren o rüzgârın eseri
Türkçe'min gönül eri Âşık Paşa'dır diyor.

Zübeyde GÖKBULUT